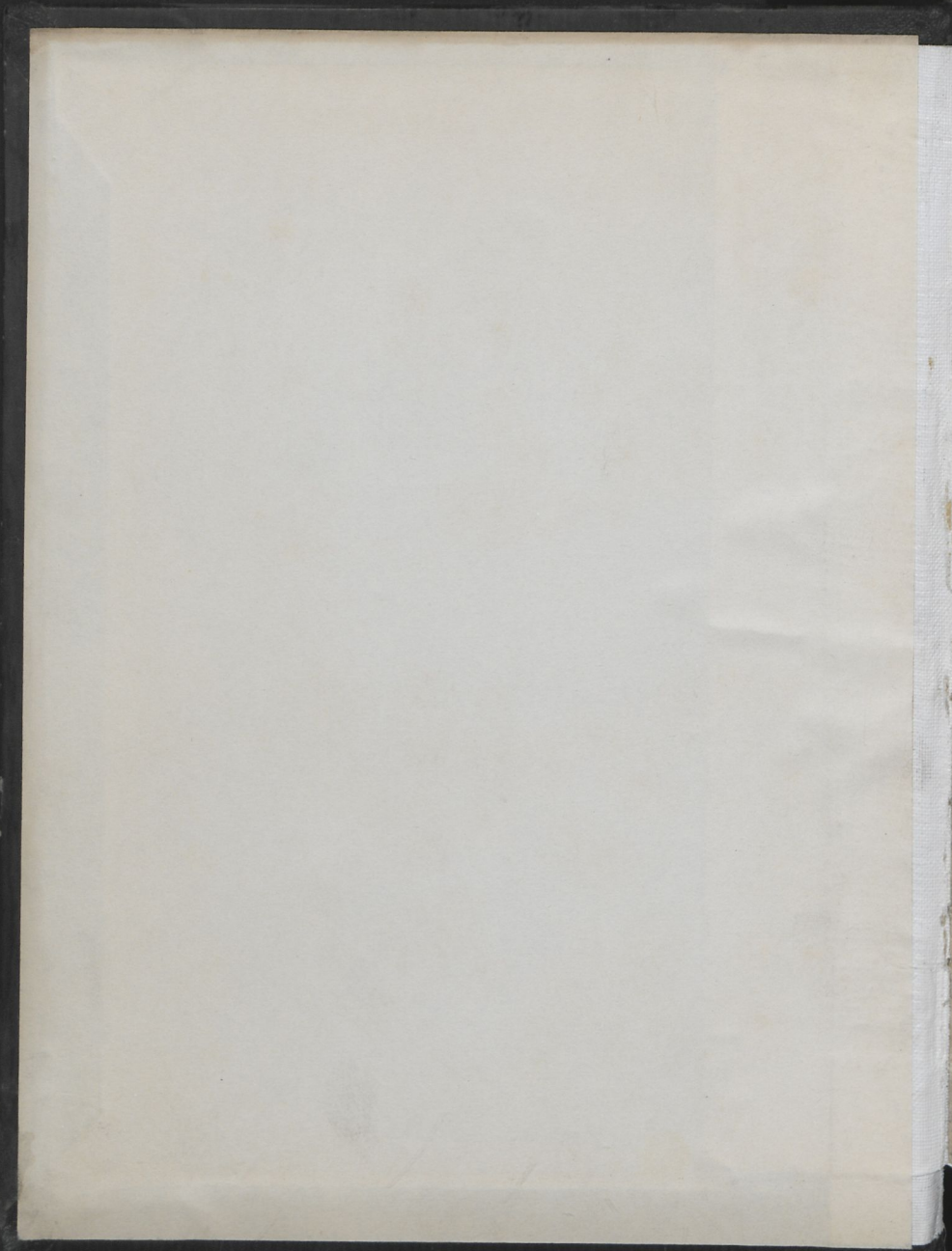

18
18

3

11

Beyer, J. W. v.

16

4, 14

PIETAS PARASCEVASTICA
 IN
 SUPREMA
 SERVATORIS
 IN CRUCE
 M O R I E N T I S

8

V I T E M B E R G A E
 C I D C C X L V I

1746

PIETAS PARASCENASTICA
IN
SERVATIMA
SERVATIMA
IN CRUCE
MORIENTIS

VITTEMBERGAE
MDCCLXXVI

I
TABVLAE IN PVBLICO
PROPOSITAE
DE
VESTIGIIS VVLNERVM SPECTAN
DIS IN CHRISTO AD EXTREMVM
IVDICIVM REDITVRO

NOBILISSIMOS ACADEMIAE
CIVES
AD ORATIONEM
IN MEMORIAM SERVATORIS
MORIENTIS

HODIE
IPSA HORA TERTIA FATALI
PVBLICE AC PIE HABENDAM
PER OFFICIOSE AC PERAMANTER
INVITAT
IO. GVILIELMVS DE BERGER
CONSILIAR. CAESAR. ET REGIVS AVVICVS HISTO
RIOGRAPHVS REGIVS ELOQ. P. P.

Hodiernus dies omnis memoriae cruentissimus est,
et incredibilem in modum cruentus erit, quo
ad homines futuri sunt. Ququam enim unus
tantum caeditur, hic tamen est Dei Filius,
et ipse simul Deus, cuius sanguis tam pretiosus est,
ut

ut eum dignitate nihil equiparet, etiam si nobilissimo atque infinito sanguine totus Orbis terrarum ubique redundaret. Terribilis igitur atque horribilis hic dies est, quo tantus hominum furor in hominum Seruatorem effunditur, ut, qui sanctissimus esset atque innocentissimus, hunc, omni contumelia et acerbitate laceratum, de medio tollant. Ad facinus tam infandum ipsa rerum natura adeo obstupescit, ut caligo, Soli offusa, medio die, lucem opprimat, ac, terra mouente, ingentia saxa rupesque dirampantur. Salutaris nihilo secius, ac plenus consolationis, hic dies est, quo tanta Dei in homines caritate, misericordia, sapientiaque, res geritur, ut Christi sanguis hominum saluti profundatur, quo semper, et ubique, possit elui, quicquid mortalibus asperferint, hi modo diuinum Christi meritum pia et constantissima fide arripiant. Vberimus hic perennisque fons salutis manat ex uulneribus, quae hodierno die Christo sunt inflicta, quae piis omnibus hiant adhuc, ut ex eis omnis ueri coelestisque solatii succus hauriatur, quae perfugium miserae huic uitae praebent, ut in eis merito firmum perpetuumque incoluntatis praesidium constituatur. Itaque huc omnis religio optimi cuiusque dirigitur, hic mentis acies sanctissime defigitur, hic Christus ipse spectari uideatur, aperto quasi pectore, quod immenso humani generis amore desiderioque semper ardeat

Sed, quoniam de Christi uulneribus neque dici, neque cogitari, satis potest, quaeri poterat, num Christus ad extremum iudicium ea rediturus sit corporis specie, quae uulnerum uestigia ostendat. Quae quidem quaestio tamen si momentum fidei non habet, potest tamen non mediocrem pietatis sensum mouere, cum uulnera Christi in memoriam

moriā nobis reuocet, quae satis pro dignitate, omni ex parte, considerari non possunt. Ioannes igitur Chryso-
stomus, uestigia uulnerum, in Christo, futuro iudice, conspe-
ctum iri, omnino arbitratur, atque hoc illi ita persuasum
est, ut eam rem pro concione grauiter exponat, magno-
que cum ardore defendat, tanquam minime dubiam.
Quid mirandum sit, si Christus, iudicatum ueniens, ipsa
secum uulnera afferat. ita fore, ut, ex Oraculo ueteri, ui-
deant, quem confixerint. quod enim Christus egerit cum
Thoma, huic, ut pertinacia diffidendi desisteret, mon-
strans clauorum uestigia, ipsaque uulnera, quibus digi-
tum, manumque ipsam, admouere possit, hoc eadem Chri-
stum mente, isto tempore, facturum, ut, uulnera gerens,
hominibus coram demonstrat, se illum esse, qui Cruci fue-
rit affixus. Haec antistes oris aurei. Ex quibus intelli-
gas, pro duplici hominum genere, duplicem eius rei causam
considerari, partim iustitiae seueritatem, qua perter-
refaciendi sint percussores hostesque Christi, partim ma-
gnitudinem caritatis, quam Christus, humani generis a-
mantissimus, piis declarandam, putet. Ambrosius, idem
oportere sentiri, adeo inducit animum, ut eius tantae rei
cogitationem magna imbuat religione. Vt ipsum audias,
Nam quo modo non corpus erit, inquit, in quo manebant
insignia uulnerum, uestigia cicatricum, quae Dominus pal-
panda obrulit. In quo non solum fidem firmat, sed etiam
deuotionem acuit, quod uulnera, suscepta pro nobis, coe-
lo inferre maluit, abolere noluit, ut Deo Patri nostrae pre-
tia libertatis ostenderet. Talem sibi Pater ad dextram col-
locat, tropaeum nostrae salutis amplexans. Haec praesul
Mediolanensis. Vbi uides, ab Ambrosio uestigia uulne-
rum, quae Christus in Cruce acceperit, in eius corpore,
in coeli gloriam iam elato, retineri, eiusque rei grauem
causam

causam interferi, ut Christus, pro mortalibus deprecans, his uulnerum notis demonstrer *λῆτρον* illud *ισόρροπον*, quo gratia Dei hominibus redempta sit. Vides, Christum his uulnerum uestigiis haud deformari, sed ita probari, sic placere, Deo Patri, ab eius dextra ut locetur, quasi tropaeum quoddam salutis triumphali corpore suo, omnium uictor hostium, statuens. Augustinus suffragatur Ambrosio, ab hoc, et ereptus quondam Manichaeis, et sacro fonte tinctus. Plane loquitur et asseueranter, ut de re, quam certam habeat. Ego, Domini corpus, inquit, ita in coelo esse, credo, ut erat in terra, quando ascendit in coelum. Dixerat autem discipulis, ut in Evangelio legimus, de sua resurrectione dubitantibus, et, illud, quod uidebant, non corpus, sed spiritum esse, putantibus, Videte manus meas et pedes, palpate et uidete, quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me uidetis habere. Sicut eorum, cum esset in terra, contrectatus est manibus, sic eorum est, cum iret in coelum, deductus aspectibus. Ibi uox Angelica sonuit, Sic ueniet, quem ad modum eum uidistis, euntem in coelum. Fides adsit, et nulla quaestio manebit. Hactenus Augustinus. Quare, eum si audias, Christi corpus, quale discipuli manibus suis in terris contigerant, tale in coelum ascendit, et, quale ascendit in coelum, tale in coelo mansit. Ipso uocis Angelicae testimonio, quod discipuli audiuerant, se tuetur, et, si quis addubitet, hunc audiendum, non ducit, sed fidem religionemque postulat, quae si affuerit, nullum, rerum, quaestioni locum fore. Sed aliis aliter ac dubitanter sentit, qui librum eius de Symbolo laudant. Propere nimis. Hic enim liber aequae summouendus est Augustini familia, ac liber iste, de Baptismo Christi, Cypriano, non est enim celandum, affictus, meritoque reiectus a sodalibus Diui Mauri,

Mauri, quo tamen alii clauorum uestigia defendunt. Nihil enim opus est auxilio Cypriani, cum liquido satis testetur Augustinus, quid Afri meliorum partium, hac de causa, existimauerint. Habes triumuiros, praestanti sanctitate, doctrina, auctoritate, a quibus certior fieri possis, quid Ecclesiae, Graeca, Latina, Africana, iudicauerint de uulnerum uestigiis, in corpore Christi reliquis, extremoque iudicio spectandis. Maiores, opinor, ne requisueris quidem, praesertim cum memineris, in ea, quam attigerimus, quaestione caput fidei, ut dictum est, haud uersari

Ex recenti Theologorum aetate, longum est, eorum sententias enumerare, mirandumque foret, inter eas in re proposita si conueniret, quae tot opinionibus, pro magna Religionum diffidentium uarietate, solent, aliis de rebus, discrepare. Nec uero nostri consentiunt in hoc genere, quanquam pie sentiunt omnes. Horum tamen, qui prioriores sunt ueteribus, tres nominabo, uiros singulares, ut eos aequum numero Patribus sanctis, quos audiuius. Martinus enim Lutherus, quanquam, ueterem sententiam sacris literis ad liquidum perducere, non arbitratur, eam tamen haud repudiat, modo cicatricum aspectus sit formosus, plenusque consolationis, sine ulla specie deformitatis. Martinus autem Chemnitius aperte iudicat, Christum, post suum in gloriam coelestem ingressum, uestigia uulnerum retinuisse, in memoriam pretii, pro nobis perfoluti, ut quotidie recorderetur, quam caro pretio simus empti. Ioannes denique Gerhardus plura in eandem sententiam scite differit, quam tamen probabilem potius existimat, quam certa diuinarum literarum fide manifestam

Equi-

Equidem penitus acquiesco his in iudiciis summo-
rum hominum, quorum sanctitatem reueore, ut debeo,
quorum doctrinam iudico praestantissimam, uti res postu-
lat, a quorum scriptis nunquam discedo, nisi doctior. De
ueteribus autem doctoribus cogitans, horum, pietate do-
ctrinaque tam insignium, studio me duci, non diffiteor,
nec tamen id arroganter ago, ut refellam sententias aliorum,
qui forte, ut fit interdum, dissentiendi causam reperire
sibi uideantur. Veteres doctores, animaduerto, tum il-
lum, de Edom uenientem, apud Esaiam, suosque in ma-
nibus suis describentem, apud eundem, tum signum il-
lud, Filii hominis, in coelo uisendum, apud Mathaeum,
contemplari, sed in primis Zachariae Oraculum in oculis
habere, ut ex eo dent iudicem, hostilis saeuiciae notis,
in uulnerum signis, adhuc compunctum. Quo quidem
Oraculo proprie, ut plures iam explicarunt, agi uideatur
de perpeffione Christi, crudeliter ab hostibus transfixi,
agnoscenda piis deplorandaque, praesertim, cum Ioannes
Euangelistes uaticinationis huius ita meminerit, ut, eius
fidem, hoc Christi indignissima perpetientis tempore, libera-
tam esse, notet. Idem nihilo secius Ioannes, quanquam
eum Zachariae locum non citat testem, eum tamen ad su-
premum terrae iudicium accommodat, in Apocalypfi sua.
Itaque, ex pluribus, quos taceo, duos, uideo, Theolo-
gos clarissimos, Tarnouium atque Frischmuthium, ex hoc
Ioanneo loco, uulnera, docere, in Christo iudice aliquando
conspicienda, quorum aspectus impiis terrorem offerat.
Hoc idem uidetur in mentem uenisse uetustis illis antistiti-
bus, eosque mouisse, ut Christo, iudici generis humani futu-
ro, cicatrices corporis, quondam nefarie uulnerati, da-
rent

Nec

Nec uero aliud iri spectatum corpus Christi, qui magno illi censorioque iudicio praefuturus sit, doctores iidem ueteres collegisse uidentur ex uerbis duorum Coeliticum illorum, qui, discipulos Christi, magistri in coelum migrationem inspectantes, eamque desiderio prosequentes, affati, Quid, inquit, statis, in coelum suspicientes. Hic Iesus, qui isthinc in coelum receptus est, sic ueniet, quem ad modum uidistis eum, in coelum proficiscentem. Atqui Christum uiderant, uulnerum cicatrices habentem, eas etiam suis ipsorum manibus tractauerant, idque iussu ipsius Christi, qui fidem eorum, hoc aspectu corporis sui, studebat augere. Has discipuli cicatrices, quas in Christo, eis apparente, attoniti spectauerant, quas magistri, quadraginta dies cum eis uersati, consuetudine quotidiana familiarissimas habuerant, si desiderassent in eo abeunte, quantum ista re, quaeso, in animis illorum, decedere potuisset eius fidei, quam magister eorum firmissimam reddere laborauerat. Ergo, ne quid dubitationis, Christo iam oculis subducto, relinquatur, duo coelestes illi candidis uestibus, astantes eis, asseuerant, Christum, quo abierit modo, rediturum. In nube, dixeris. Angeli uero non dicunt, in nube, sed, eo modo, aiunt, quo uidistis eum proficiscentem. Ergo, et in nube, ut ipse Christus alumnos suos docuerat, et hoc corporis, cicatrices seruantis, habitu, quem uiderant discipuli, quem summo studio cognitum habebant. De solo profectionis modo cogitare, difficile est, si plura expendas. Neque enim Christus reuertetur ascendens, ut hoc tempore demigrat, sed de coelo descendens. Non, sensim descendendo, sed comparando in puncto temporis. Non, in sola nube, sed multo mirabilique comitatu. Narrant, quid certo sit euenturum, dum uiri diuini. Hoc discipulis haud denuntiant, nisi eis prodesset idem gratumque foret,

B

qui

qui eius rei cogitatione desiderium magistri, ab eorum amplexu auulsi, lenire possent. Ergo, ut consolentur discipulos, his reuerfionem Christi spondent, eodem redituri modo, quo discefferit, ipsique discedentem uiderint. Atqui uiderant hi Christum, ex terris excedentem cum eis cicatricibus, quas in eius corpore toties erant contemplati. Viderant in primis manifesta clauorum uestigia in manibus, quibus extremo sublatis, Christus eis bene precabatur. Eum igitur reuersurum esse cum uulnerum uestigiis, quae in terris, humani generis amore, gesserit, res erat multi solatii, magnique gaudii. Haec enim res testificari uidebatur Christi constantem in suos caritatem, quam in coelo non minuerit, perpetuam eius recordationem, qua suos complectatur, non intermissam eius deprecationem, qua Deum suis conciliare non destiterit. Proinde ipsam Christi personam respiciunt hi coelestes Genii, ut fieri maxime solet in narratione facti, quale tribunal extremi iudicii dabit. At noui nihil discipulis nuntiaretur, Christum in nube redituum. Hoc sciuerant ex ipso magistro, eum uenturum in nubibus coeli. Nec uero eis nouum erat spectaculum nubis coelestis, qualem nubem mirifici candoris, canora etiam uoce mirabilem, uel audiuerant ex condiscipulis, uel aspexerant ipsi, Christum in iugum montis comitati. Idcirco non tam nubem, Christi quasi scalam, intuentur, quam ipsum Christum, huius scalae gradibus ascendentem. Poterant autem, ut certiores essent, Christi, ab eis digressi, corpus, quod cupidissime spectabant, distinctius nosse, quoniam Christus, non euauit in nimbo, procella quadam raptus, ut Romulus memoratur, sed in placida nube ascendit. In hoc igitur Christi, gradatim ascendentis, corpus discipuli oculos animosque intendunt, quantum et quoad possunt, et nihil in eo noui

noui reperiunt, quanquam ne tum quidem possunt a spectaculo dimoueri, cum Christus a conspectu iam reclusus esset. Itaque Nuntii coelestes, Quid statis, acclamant, in coeli obrutu defixi

Haec succurrere poterant doctoribus aetatis pristinae, e quibus antistes Hipponensis Angelicam de Christo uocem interpretatur, ut ostendimus, de ipsa corporis forma, qua rediturus sit Christus. Ut pluribus superfedeam, unum attingam, quod, diuinitus sibi demonstratum, Ioannes exul, in Patro sua, cernit. Huius sane locus est symbolicus, sed Christianis cunctis tam luculentus, ut ipsomet Agni spectaculo, quod exhibet, rem illustrare uideatur. Cui enim ignotus est Agnus ille, quem, ad se uenientem, Ioannes Baptistes Agnum Dei dicit, peccatum mundi tollentem. Hic autem Agnus, in medio Dei folio collocatus, uestigia uulnerum, si paullum attendis, ostendere uidetur haud obscure. Quanquam mactatus dicitur, non iacet tamen, sed stat, ut, eum reuixisse, uideas. Ac notas quidem corporis cruentati non potest, uti uidetur, non habere. Has enim nisi habeat, undenam intelligas, eum mactatum fuisse, qui tamen identidem mactatus dicatur. Sed ubi nam Agnus hic Paschalis mactatus est. Nobis tacentibus, Crux, uocalior omni uoce, loquitur, quoniam huius Agni sanguine respersa est. Nec uero uestigia uulnerum, quae faucius Agnus pertulit, dedecus habent, sed maximum decus, grauissimamque causam honoris, quem mactato huic Agno, necesse sit, haberi. Nam propterea notum carmen huic Agno in coelo canitur, quod, mactatus, Deo, sanguine suo, redemit sanctos, ex omni natione, lingua, populo, gente, eosque Deo suo reges, et sacerdotes, fecit. Acclamat magna uoce infinitus Angelorum numerus, dignum esse hunc Agnum mactatum, qui potestata-

tes accipiat, diuitias, sapientiam, uim, honorem, gloriam, laudem. **A**ccipiat denique tota rerum natura, quae est in coelo, terra, sub terra, in mari, sedenti in folio, et **A**gno, laus, honos, gloria, imperium, in sempiterna saecula. Ecce tibi duplex Christi status, humilitatis aerumnosae, quo in statu, ut Agnus innocens, pro mortalibus offerendus, mactatur, et excelsitatis infinitae, ubi Agnus ille mactatus, summis in coelo diuinisque cumulatur honoribus propterea, quod mactatus est. Agnoscimus inde magnitudinem huius operis, terrae coeloque nunquam facis admirandi, quod Dei Filius, et hic ipse Deus, pro conseruandis hominibus suscipit, suum ideo sanguinem profundens. Tantominus mireris, horum uulnerum uestigia in corpore Christi, quem signat Agnus, summe glorioso, retineri. Haec enim uestigia sunt testimonia mortis, qua Christus seruat homines, infinitique meriti, quo nobis Deum, nosque Deo ac sibi, recuperauit. **A**gnus et Leo, in eodem Ioannis loco, commemorantur, et utroque nomine Christus designatur. Sed Leo Victor auditur tantum, Agnus mactatus spectatur etiam, amplissimis quoque uerbis celebratur, sed, ut mactatus, ut sanguine suo redimens hominum genus. Hoc loco multa, licet, obserues. Quid autem potius obserues, quam, dignitatem uiresque sanguinis illius pretiosi, quem Christus profundit, ut Agnus integer uitioque carens, praecognitus ante Orbem conditum, ultimis temporibus exhibitus, ut Petrus docet. Quid potius hoc loco praeterea consideres, quam, Christi, immanem in modum excruciatam, patientiam, mansuetudinem, innocentiam, et caritatem, in homines liberandos incredibilem, quae in terris sanguine profuso declarata sit, in coelo haud refrixerit extinctaue sit, sed, eodem translata, aestuet adhuc in Christi pectore, atque in sanctissimo eius corpore ostendat

dat adhuc cicatrices, ex uulneribus residuas, ut monumenta amoris in homines pristini, praesentis, nunquamque restinguendi. Sicut igitur diuina Christi natura non dubitauit, arctissime cum humana copulari, sic humanam eius naturam, in ipso gloriae fastigio, pudere non potuit, ex humili statu Christi, uestigia retinere uulnerum, quibus arduum, omnique aeternitati admirabile, salutis humanae opus perfectum est. Ceterum Agnus occiditur, Leo uincit, ut ait Bernardus

Ququam huius aliquid iam dictum est, cum tamen de corpore omnium gloriosissimo magnifice omnino fectendum sit, dubitare adhuc possis, haecne uulnerum uestigia deceant Christi corpus, summae gloriae plenum. Ego uero non uulnera profero, sed uestigia uulnerum, in manibus, pedibus, latere, ex clauis lanceaque relicta. Sciat sane, qui has proposuit quaestiones, Christum post resurrectionem cicatrices, non uulnera, demonstrare dubitantibus, ait Augustinus. Nec uero haec uulnerum uestigia dicas alia, quam illustribus splendidissimisque notis insignita, quae nitore suo feriant oculos intuentium, eoque conuertant ad se. Eas Christi cicatrices Solis radiis clariores, ac pulchriores, dicit Chrysostomus. Has autem uulnerum reliquias non crassas esse, intellexeris, sed subtilissimas, et, nihil eas, aio, deformitatis afferre, plurimum decoris, per mirabilem illam lucem, qua exsplendescant. Nam, si haec uulnerum uestigia apparere debent, ut gaudio sint piis, quibus incredibilem Christi amorem ostendunt, ut terrori sint impiis, qui uulnera Christi uel contempserunt, uel intulerunt, insignior certe quaedam notabiliorque lux eis uestigiis conuenerit, qua niteant, ut splendore suo oculos omnium animosque, ad se uersos, teneant.

Haec uulnerum insignia si pretia libertatis nostrae esse debent, quae Christus, pro nobis deprecans, Deo Patri ostendat, habent certe fulgorem, quo collescant dignoscique possint. Quid, si ex his uulnerum uestigijs fulsit illa lux, quae Saulum, in uia Damascena, circumfudit, uique sua prostrauit, cum ille Christum et uidit, et audit, ut uires eorum cognosceret uulnerum, quae Paullus deinde gentibus praedicaret, tanto eorum studio, nihil ut scire uellet, praeter Christum, Cruci suffixum. Hanc lucem singularem si reperiis in gloriosis Christi cicatricibus, tum uero multo perfectius quid atque excellentius cogitare deberis, quam de corporibus hominum, gloria coelesti illustratis, cum nemo dubitet, quin horum gloria cum glorioso Christi corpore exaequari, magnificentia, nequam possit. Prope etiam est, ut credat Augustinus, in ipsis Martyrum, beatorum corporibus illustribus uisum iri cicatrices uulnerum, quae pro Christi nomine in tormentis excepta sint. Clarorum denique ducum est, non integro corpore gloriari, sed uulneribus, acceptis in acie, quorum uestigijs ornari uolunt. Marius Sallustianus, in probrum nobilitatis ignaue, cicatrices, aduerso corpore, ostentat. Hae sunt, inquit, imagines meae, haec nobilitas, non hereditate relicta, ut illis. M. Antonius, in iudicio, M. Aquillii tunicam distendit, et iudicibus cicatrices aduersas senis imperatoris ostendit, eaque re commotis iudicibus, consularem reum liberat. Quid fortius est, quid magnificentius, quid gloriosius, Christo, dormitore Serpentis furialis. Huius ille in capite, iam penitus obterendo, pedibus insistent, si morsu bestiae morientis in calce sauciat, hoc uulnus quam dicas heroicum, quam cicatrices item heroicas, quae, sanato uulnere, remanserint in corpore, diuine facti testes atque praecones. Haec uulnerum in corpore Christi

sti uestigia Augustinus Titulos Gloriarum uocat, quae Seruator uestigia, omnium uulnera sanans, sibi uoluerit seruare. Has uulnerum notas, docet Cyrillus Alexandrinus, a Christo in coelum inferri, eaque luculenta perpeffionis suae signa potestatis coelestibus ostendi, ut, insolito huius rei spectaculo, multiplex Dei sapientia, in se pro sancto grege declarata, inter superos celebretur

Nos redimus ad ipsa Christi uulnera, eaque cum piis omnibus sancte ueneramur, ab eis solatia uitae mortisque perimus, per ea tutum expeditumque iter in coelum facimus. Hac in Seruatorem nostrum pietate plenus est M. Io. Christianus, Gottliebii Filius, Vernsdorfius, dignus tanto Patre ac Theologo, cuius insignia in Academiam nostratam merita neque in animis nostris obsoleuerunt, neque ulla posteritatis obliuione delebuntur. Itaque statuit praedicatione laudum anniuersaria prosequi mortem, quam Christus pro liberandis hominibus oppetiit, acerbissimam illam quidem, sed uictricem simul, qua omnes humanae salutis hostes debellantur. Dicet hodie, procuratis a meridie sacris, in Auditorio minore, de Cruce, salutis humanae Tropaeo. Ac dicet quidem sanctitate elegantiaque pari, ornatus doctrina politissima, quam studiis sacris, felici cum industria, magnaue cum laude, iungere consueuit. Vobis, CIVES, nihil antiquius esse solet, quam grata in Liberatorem nostrum memoria, perpetuo huius studio adeo deditis, ut, hoc potissimum sacrosancto tempore, nullum locum, uestrae in Christum pietatis in publico declarandae, praetermittatis. P. P. XVI

Cal. Maias, A. R. G

CID IO CC XLV

II

EIVSDEM BERGERI

PRAEFATIO

DE

CHRISTO

PLACABILITATIS

EXEMPLO

Tam luctuosum miserandumque calamitatis spectaculum nobis, Auditores religiosissimi, hodierno die exhibet Christus, infelici arbore suspensus, ut nulla luctus, quamlibet grauis, imago mente nostra fingi possit, quae summis Christi miseris non superetur. Videtis illum, inter duos latrones, ingentium scelerum reos damnatosque, medio pendentem loco, qui nullius unquam criminis conuinci potuit, insons perpetuo sanctusque totus. Videtis illum, flagris caesum, conuiciis uerberatum, omnibus ignominiae notis iniustum, qui ciuitates agrosque obiit, ut homines, religionis uerae rudes, coelesti sapientia imbueret, errantes in uiam reduceret, ignaris incolumitatis suae iter, quo perueniretur in coelum, tutum expeditumque monstraret. Videtis illum, in Crucem actum, omni crudelitate diuexatum, uulneribus denique confectum, qui, sanans morbos insanabiles, caecis oculorum lumina, surdis audiendi facultatem, claudis incessum, dedit, leprosos purgavit, mortuos ipsos excitauit, de genere humano optime mereri multis studuit,

studuit, ac mirabilibus plane, modis. Quo uehementior ergo Christi caritas est in homines, quo immanior in eum hominum impietas, saeuicia, furor, quo terribilior est ira Dei, ad ulciscendum nefas tam infandum exardescens, eo plus moeroris atque angoris nobis affert recordatio Christi, a mortalium perditissimis in Cruce necati

Sed, quoniam Christus hodie, benignitate prorsus incredibili, in supplicio atrocissimo, docet homines imitationem bonitatis suae, luctus cedat pietati, ut nos, ex moerore recreati, atque erecti, animis ad audiendum descendendumque compositis, moribunda Christi uoce proficiamus. Sedet igitur Christus in Cathedra Crucis, ut Augustinus loquitur, factisque septem uerbis, horum mentes sententiaeque tantum nobis edit, quantum grandia septem uolumina capere non possint. His de uerbis diuinis uolum, exulceratis temporibus nostris summe necessarium, deligamus, quo Christus a Patre suo Coelesti inimicis suis, longe teterrimis, ueniam petit. Pater, inquit, ignosce eis. Nesciunt enim, quid faciant

Prima haec uox est, quam Christus in Cruce mittit, cinctus duobus facinorosis, altero a dextra, altero a sinistra. Quid crudelius fieri potuit, quam tolli in Crucem, quid magis ignominiose, quam, in hoc seruili supplicio, medium inter duos latrones constitui. Hic Christo, Dei Filio, ipsique Deo, in summa calamitate, a profligatissimis insultatur, eius uestimenta, sorte inter nequissimos diuisa, abripiuntur, eum populus magistratufque inspectans deridet, ei turba furialis, ut, alios seruare solitus, se nunc ipse seruet, si Dei Electus sit, undique in-clamat, ei milites, aceto oblato, illudunt, ut eripiat se e periculo, si Rex Iudaeorum sit, ludificantes postulant,

C

ipfi

ipſi quoque conſclerati, ab utroque latere, ei male dicunt. Ex quibus tamen alter emendatur, inſtinctu mirabili Spiritus Sancti ad Chriſtum conuerſus, cum audit eum, pro ſuis inimicis orantem. Vna Patris, a Chriſto appellati, uox, auribus accepta, animo conſiderata, quid eſt, quod in hoc latrone, diuinitus exciatio, effeciſſe non uideatur. Chriſtus autem, tam indigne habitus, nihilo ſecius pro inimicis acerbiffimis deprecatur, eorum inſcitiae miſericordiam Paternam flagitat, eis ueniam dari diſcupit, ut ſi hi, qui omnia crudelitatis exempla in eum ediderant, nihil deliquiſſent

Hoc mihi loco conſideretis, uelim, Auditores, honorem, quo Chriſtus omni ſpoliatur, eius famam, quae infamia maxima aſpergitur ac penitus obreritur, eius uitam denique ipſam, quae ſingulari aduerſariorum ſanguinariorum immanitate conſumitur. Chriſtus tamen, clauis confixus, uulneribus exhaustus, undique exagitatus, quaſi nihil harum accepiffet iniuriarum, ſupplicat Patri, ut hominibus, in ſe furentibus, delicta ignoſcat. O quantum hoc ſpecimen eſt placabilitatis, Auditores, quantum bonitatis, quantum caritatis, in humanum genus effuſae

Quod ſi communem humanae uitae conſuetudinem, cui Seruator ſuum dedit exemplum, reſpicimus, quo tandem res Chriſtiana redierit, uidemus. Probro ſaeculi, crudelis atque cruenti, aduocandae uidentur atque opponendae gentes profanae. Muſonius, Hoc, inquit, cogitare, quem ad modum quis remordeat mordentem, et nocenti noceat, ferae eſt, non hominis. Itaque Seneca, Inhumanum, ait, uerbum eſt, et quidem pro iuſto receptum, Vitio, et a contumelia non differt, niſi ordine. Haec ille. Dionis, qui cum Platone in republica philoſophatur, ultionem

tionem, ostendit, arbitrio legis, iustiore[m] quidem, illata iniuria, existimari, at natura si iudicetur, ex eodem animi morbo nasci. Atque hic quidem morbus haud leuis est, quod tanto quisque cupidior est uindictae, quanto minus habet rationis. Proinde uoluptatem Vltionis feminae tribuit Satyricus, et, non audiendos, putat M. Cicero, qui, grauiter irascendum inimicis, ducant, idque magnanimi et fortis uiri esse, censeant. Nihil enim, inquit, laudabilius est, nihil magno et praeclaro uiro dignius, placabilitate atque clementia. Probe uero. Placabilitas enim ostendit sapientiam et prudentiam, ut, cum fragilitatem naturae communis in nobis non minus, quam in aliis, agnoscamus, aequum arbitremur, aliis perinde crimina condonari, ac nostris, uelimus, ignosci. Placabilitas declarat amorem consociationis humanae, cui ut quisque maxime studet, ita maxime iniurias obliuiscitur, quas, tempus ulciscendi nactus, persequi possit. Placabilitas proxime ad Deum accedit, qui, tot hominum, ex omni populorum genere, ex omni aetate fortunaque, iniuriis ubique ac quotidie lacessitus, nisi mitem se misericordemque cunctis praebere, quam, quaeso, repente de uniuerso hominum genere actum foret.

Quaquam haec uere de mortalibus praedicantur, de Christo tamen multo excellentius quiddam dicendum est. Neque enim hic, in delictis, ignoscit hominibus, ut sibi rursus ignoscatur, cum, expers omnis infirmitatis, in alios peccare non possit. Sed tanto praestantior est Christi benignitas, quod, atrocissimis iniuriis affectus, aduersarius suis ignoscit, idemque ut faciat Pater Coelestis, eum ideo, ipsis in tormentis suis, elanguescens, obsecrat. Nec uero pro his modo deprecatur, qui adsunt, iniuriasque praesentes

tes inferunt, sed pro cuncto etiam hominum genere, cuius supplicio suo, culpam inueteratam luit. Itaque placabilitas illa, quae soli caritati seruit hominum, aequae propria est Christi, atque ipsa caritas generis humani. Haec enim illa est *φιλανθρωπία*, quae Christum coeli sedibus exciuit, ut desperatis hominum rebus subueniret, quae eum, coelo deuocatum, laboribus aerumnisque, inter homines perferendis, distrinxit, ut malis humanis mederetur, quae eum, ingratorum maleficiis quamlibet afflictum, ad supplicium transdidit, ut moreretur pro hominibus, a morte uindicandis. Haec illa bonitas est coelestis, quam secum Christus de coelo detulit in terras, quam plurimis, et summis, in homines beneficiis, dum uersatus est inter homines, comprobauit, quam factis dictisque testatus est. Beati mites, inquit. Namque ii terram possidebunt. Beati misericordes. Namque eis tribuetur misericordia. Beati pacifici. Hi enim Dei filii uocabuntur.

Quod utinam haec Christi uox, quam Seruator sanctissimus exemplo suo in Cruce illustrauit, temporibus nostris placabilitatem animorumque mansuetudinem conciliaret. Sed, populis odio ac diffidiis in se concitatis, uidemus, Auditores, in quae tempora inciderimus, in quantos gentium motus, in quanta rerum omnium discrimina, ut, si consilii humanis res iudicanda sit, plus utique metus, quam spei, superesse uideatur. Atque hoc quidem malum eo periculosius censeatur et capitalius, quod intestinum est, Germania in uiscera sua saeuente, quae pluribus in partibus ardet bello, eoque periclitatur grauissime, quod incendio belli faces externae, ac flagrantissimae, subiiciuntur, in medio Germaniae sinu. Plures Europae regiones hac rerum perturbatione agitantur, in quibus acriter depugnatum

gnatum est, novi exercitus instruuntur, ad arma res ita spectat, ut, cum plurimum sanguinis Christiani iam profusum sit, longe plus adhuc uideatur breui profundendum. Obstupescant posteri, cum acceperint a nobis, quod credere uix possint, ipsum Turcorum Tyrannum, tantis Europae turbis, permotum fuisse, ut bellis, inter Christianos componendis, arbitrum se profiteretur, idque non modo Legatis Christianorum, Byzantii commorantibus, coram diceret, sed idem literis etiam, ad Reges Principesque dissidentes missis, significaret. Eone licentiae, discordia, res Christiana prolabitur, ut Barbari, Christiano nomini infensissimi, Christianos, mutuis in se odiis incitatos, mutuis caedibus cladibusque cruentatos, ad pacem concordiamque hortentur

Ades, o mitissime Iesu, ades nobis, qui solus nobis opitulari potes. Intercede numine tuo, cum te Pacis Principem colamus, praesentibus temporum malis, ne tantum sanguinis Christiani, ipsorum Christianorum iracundia ferroque, perdat. Tu doces nos, e Crucis tuae exedra, studium atque necessitatem, ignoscendi inimicis, eosque diligendi, atque hoc idem exemplo tuo mirabili confirmas. Fac, repressis odiis, animi mites atque placabiles excitentur, qui, aequitate delinicti, pacem, quam bellum, malint. Fac, caritas Christiana succedat offensis, tumultui quies, periculis securitas. Precare pro nobis Patrem Coelestem, uti nobis delictorum gratiam faciat, et nobis ignoscat, quotiescunque peccamus inscientes, nosque Spiritu tuo Sacrosancto rege, scientes ne peccemus. Nos tibi gratias agimus habemusque immortales, qui morte tua redempti sumus a morte, nos tibi totos nos dedimus, qui beneficio tuo uiuimus, nos, abs

te nunquam diuellendi, moriemur tecum atque reuiu-
scemus. Fac igitur, sancta stabiliq; meriti tui infiniti
fiducia, salui simus, ut te, una cum Patre, et Spiritu San-
cto, in beatissima Coelitum societate, amplissimis in per-
petuum laudibus celebremus

III

ORATORIS COMMENDATIO

Iacto hoc quasi gradu atque aditu ad cetera, quae peragen-
da sunt, sine mora ad propositum iam pergo. Produco e-
nim in hanc literatissimorum hominum concionem No-
bilissimum atque Clarissimum Liberalium Artium Magi-
strum, IO. CHRISTIANVM VVERNSDORFIVM,
Vitemberga Saxonem. Hoc autem loco VVernsdorfia-
num nomen nemo temere ex me audit, quin Gottlie-
bii VVernsdorfii, magni quondam apud nos Theologi, re-
cordetur. Huius memoria uiget adhuc in animis no-
stris, huius scripta cupide lectitantur a plurimis, huius di-
scipuli, qui multi ac praestantes, et apud nos, et apud ali-
as tot gentes nationesque, sunt, pristini doctoris sui glo-
riam, multis saluberrimisq; doctrinis, ornant. Sed tanti
uiri sanctissima in religionem incorruptam, et spectatissi-
ma in Academiam nostratam, merita eo minus egent me
laudatore, quo maiori in celebritate et uersantur adhuc,
et perpetuo uersabuntur. Huius filius est hic Io. Chri-
stianus, tanto certe Patre dignissimus, propterea, quod
uirtutem doctrinamque Paternam rectissimis plurium ge-
nerum studiis, sanctioribus maxime, aemulatur tam bene,
ut in magna iam sit expectatione. Norunt Patres, uehe-
men-

menterque comprobant, ornatissimi atque doctissimi iuuenis ingenium, ad laudem honoremque excitatum. Perspectam habent eius probitatem, quae in perpetuo honestatis, grauitatis, continentiae, studio elucet. Toties praeclearam de eo spem concipiunt, quoties eum, pluribus diuinae humanaeque sapientiae exercitationibus, singulari cum diligentia, multa cum fruge, deditum, uident. Haud ignorant Ciues humanitatem morum, elegantiam doctrinae, plurium rerum scientiam, quam non secus in eo reperiunt, ac, laudari eam ab aliis, cognoscunt. Quo magis igitur cognita probataque praestantissimi iuuenis et uirtus est, et eruditio, eo minus ei commendatione mea opus esse, iudico. Nec uero ipse, pro singulari modestia sua, copiose, uult, a me laudari. Audiri publice, mauult, animique religionem, quam ei Seruatoris morientis ueneratio iniecit, in hoc religioso eruditorum coeru, gestit, explicare. A uobis igitur, Auditores, maiorem in modum peto, detis hoc Iuuenis Optimi precibus, detis eius pietati, cui studet, detis materiae, quam expositurus est, ut ei uestram, in audiendo, humanitatem beneuolentiamque impertiatis

FILIO
DEI ET HOMINIS
IESV CHRISTO

IN MORTE
TRIVMPHATORI
IN CRUCE
ΤΡΟΦΑΙΟΤΧΩΙ

GENERIS HVMANI
RESTITVTORI
ABSOLVTISSIMO

SACRA
PANEGYRIS
DIE CHRISTI EMORTVALI

IPSAQVE FATALI HORA

A. R. S. MDCCXXXV

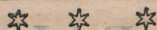
IN PVBLICO ERVDITORVM CONSESSV

HABITA

AB

IOANNE CHRISTIANO WERNSDORFIO

AA. LL. M.

Exhorre, Natura parens! iacet altus Olympi
 Arbiter, immani iacet obruncatus ab hoste.
 Cor trepidat, vox ore fugit, mens aegra recedit
 Ad tantum stupefacta nefas; proh! qualibus ardet
 Barbaries furiis: non, si mihi tigridis horror
 Esset, et Hyrcanae solidarent pectora cautes,
 Possent inturbatus sceleris meminisse cruenti.
 O! nigris grauis Hora notis, quae munere Solis
 Nunc fuluis nitidum radiis complecteris orbem,
 Vulneribus rubicunda Dei, durabilis aevi
 Dedecus, et cuncti vitæ infamia secli.
 Tu clausos, hastas, tu conglomerata furorum
 Agmina vidisti, cum prolabantia tandem
 Colla Deus letho sensim inclinaret acerbo.
 Funesta, infelix, et ter lacrymabilis Hora!
 Quos mihi terrores, et quae spectacula menti
 Obiicis, horribili qua pectus imagine terres?
 Mors animo Tua, Christe, meo se se omnibus offert
 Prodigijs comitata suis, et frigidus horror
 Tristibus armatus confundit pectora monstros.
 Te testor, coeleste iubar, pulcherrime Titan,
 Te testor, vasti, lux communissima mundi,
 Quos gemitus, quas tunc plagas, quae vulnera Christi
 Videris, et Dominum quam foeda morte peremtum
 Luxeris umbroso velatus lumina peplo.
 Quis lacrymis fit, quaeso, modus, dum mens pia Christi
 Flebile supplicium, lacerataque corpora lustrat? a) Quis

a) Acerbissimi Christi supplicii dolore commotus, atque indignans exclamat Lactantius: Quid ego hic in tanto facinore deplem? aut quibus verbis tantum nefas conquerar? Non enim Gavianam crucem describimus,

Quis gemitus, et verba sacris emortua labris
 Possit olorinis satis ingeminare querelis,
 Diaque mortali deslere silentia planctu?
 Ipse pios fletus, et lamentabile carmen
 O moriens da Christe mihi. Tua Numina quondam
 Iesiaden docuere lyra plangente dolores
 Et gemitus proferre Tuos; mihi pectora languent
 Vulneribus confecta Tuis, cadit irritus ardor,
 Ingeniique labor perit, exoptataque fontis
 Aonii refugit diuinus unda cruores.

Cernite, mortales, lacrymarum et soluite riuos,
 Hic pendet cruce uestra Salus. Fremit, ecce! furentum
 Gulgatha carnificum strepitu; mala probra, saliuas,
 Fella et aceta b) parat rabidae petulantia turbae.

D 2

Hic

mus, quam M. Tullius vniuersae eloquentiae suae neruis ac viribus, ve-
 lut effusus totius ingenii fontibus, prosecutus est, facinus indignum esse
 se proclamans, ciuem Romanum contra omnes leges in crucem esse sub-
 latum. Qui quamuis innocens fuerit, et illo supplicio indignus, mor-
 talis tamen, et ab homine scelesto, qui iustitiam ignoraret, eo effectus
 est. Quid de huius crucis indignitate dicemus, in qua Deus a cultori-
 bus Dei suspensus est, atque suffixus. Lib. IV, Inst. diu. Cap. 18.

- b) Inuenio, Thomam Bartholinum L. de Cruce, Hypomn. II multum offen-
 di diuersis Euangelistarum sententis, cum de potu agunt, Christo, cum
 cruci esset affigendus, exhibito. Matthaeus enim Cap. XXVII, 34. *ὄξος*
καὶ χολῆς μιμνήσκων, Marcus vero XV, 23. *ὄνον ἰσχυροῦς μίμον* nominat.
 His in locis inter se conciliandis cum multum laborarint interpretes, ut
 rem expediat Bartholinus, Matthaeum statuit hunc potum verbis tantum
 genericis describere, et per vocem *ὄξος* vinum vetus et acetosum, per
χολῆς vero quamlibet amaritudinem indicare. Approbat vero vinum
 myrrhatum, quod est apud Marcum, quia vilitatissimum fuerit veteribus,
 vinum myrrha condire, illudque hominibus supplicio destinatis refici-
 endarum virium causa porrigere. Exinde vero eorum opinionem reii-
 cit, qui apud Matthaeum legere malunt *ὄνον*. At nescio, an ita causam
 perorauerit Bartholinus. Praeterquam enim, quod codex Steph. et
 optimi quique apud Matthaeum *ὄνον* habent, in codice quodam mem-
 brana.

Hic oculos, mortalis homo, conuerte vagantes,
 Qui raro alterius casus miseraris acerbos;
 Nec culpa gemis ipse tua; Christi adspice poenas
 Abs te promeritas, facti monumenta furoris
 Adspice, et exhorre; visa feritate latronum
 Mox animi cadet ille rigor. Tuus ecce! Redemptor
 Arbore dependet miserabile pondus ab alta,
 Nudus, egens, inhonorus, inops. Caua lumina pressis
 Conduntur ciliis; pallor decus abstulit oris;
 Torrida labra situ squalent; contusa genarum
 Subsidit macies; sitibundo sicca palato
 Vix se lingua mouet, sumtoque rigescit aceto. b)
 Frons squalore madet, capiti que impacta corona
 Laxat sanguineos spinis pungentibus imbres,
 Qui simul effreno lacrimarum rorè remissi
 Ora super macerata ruunt; suffixa cruentis
 Brachia cum pedibus dant peruia vulnera clauis;
 Perfossium quoque pectus hiat; cruor emicat alte,

Pur-

branaceo haud spemendae antiquitatis, quem ex indulgentia Illustris Io.
 Guil. Bergeri, Praeceptoris mei summopere obseruandi, ipse inspexi, illa
 lineae parte, qua forte *eges* iam scriptum erat, rafa, in margine *eges* ap-
 positum est, haud difficili coniectura, ipsum librarium hanc lectionem
 pro genuina et optima habuisse. Deinde, quod de vino myrrhato veteri-
 bus usitato differit Bartholinus, eam maxime ob causam non admit-
 tendum videtur, quod *eges* veteribus non modo humorem visus expres-
 sum, sed et quemlibet potum designat. Notum enim est, humorem
 ex hordeo praeparatum, qui Germanis veteribus in usu fuit, a Tacito vi-
 num appellari. Haud igitur sinistre iudicatur, potum Christo exhibi-
 tum, fuisse mixtum, et amarulentum, qui sordibus et ad supplicium
 damnatis porrigebatur, ut stupore afficeret, et sensum perferendorum
 cruciatuum auferret. Degustato hoc potu, recubabat bibere Serua-
 tor. Sed altera vice, cum iam in cruce penderet, seque stare pro-
 nuntiaisset, sponsia mero aceto turgida ipsi ad os porrigebatur, quod non
 recusauit, Ioh. XIX, 29. Conf. Iacobus Bosius de gloria et triumphan-
 te cruce Lib. I, Cap. 16.

Purpureoque notat liuentia corpora tabo,
 Et rigidae spumante rubent aspergine cautes.
 Cernite! mortales, Pietas sanctissima triste
 Supplicium, atque graues patitur, sine crimine, poenas,
 Latronum sociata choro; Patientia summa
 Indignis tractata modis, crudelibus irae
 Obiicitur furijs, medio tranquilla tumultu;
 Ipse Amor, ipsa Salus, ipsa et Misericordia mundi
 Iam nulli miseranda gemit, rapiturque furentum
 Effuso laniena globo; miseretur at ipse
 Tortorum, supplexque Patrem pro gente precatur.
 Nulla Dei species, nullum hic cessante notatur
 Maiestate decus, nec luce intermicat vlla.
 Ille, aeterna suo qui transit Numine secla,
 Cuius et imperium rapidi nec semita Solis,
 Nec Tellus terris, nec Nereus terminat undis,
 Ille sub imperio vulgi seruire paratus
 Supplicium subit, et consortia foeda latronum.
 Illi oculi, quondam qui colluctante latentem
 Vortice primaeuum viderunt surgere mundum,
 Conduntur subita gelidi caligine lethi.
 Illa salutaris diae facundia linguae
 Conticuit, residesque sonos sub morte relinquit
 Vox summi sensusque Dei; persossa trabali
 Clauo dextra dolet, cuius munimine tellus
 Cardinibus stat firma suis, quae flammea Solis
 Lora regit, gelidis quae fraena Trionibus aptat.
 En! coeleste caput dumis et vepribus horret,
 Astra quod illustri gaudent cinxisse corona.
 Ille supercilio qui temperat omnia solo
 Ad cuius nutum tumidos mare comprimit aestus,
 Luctantesque tenent placata silentia venti,

Ille caput languens, letho inuadente, reclinat;
 Vita fugit, qua cuncta vigent, qui spiritus orbem
 Sustinet, hic lassus tenues efflatur in auras.
 Nec trepidat mens coeca hominum, Natura fatiscens
 Concutitur, trepidansque suo dolet orba Magistro.
 Viuis, Christe, miser, nec habes, vbi colla reclines, c)
 Nunc toti moriens incumbis vertice mundo,
 Sentit et ille Tuas, succusso cardine, vires,
 Dum tellus coelumque tremit. Quid Achaica iactas
 Musa, Iouem, nutu quando tremefecit Olympum?
 Sat Tuus ostendit nutus Tua numina, Christe d)
 Te mundus viuente viget, moriente cohorret,
 Et perturbato trepidant elementa tenore.
 Nam lucis noctisque vices turbantur, et orbis
 Se se non solitis flecti miratur habenis.
 Iam sua Cimмериis concedit regna tenebris
 Intercisa dies, densa ferrugine Phoebi
 Inficitur facies, et summo squalet Olympo.
 Cynthia cum pleno gemiaat sua lumina vultu, e)
 Ipsa laborantem cerat conterrita fratrem,
 Et properata sibi gaudet moderamina noctis;
 Nec tamen ignauas videt incandescere flammis,
 Et cornu languente latet: nam Sole reufo

Aemu-

c) Matth. VIII, 20.

d) Natus, inprimis capitis, maiestatis, potentiae, imperique signum est veteribus, inde saepius ad significandam potestatem vel prouidentiam transfertur. Numen quoque, quod a stirpe huius vocis ducitur, scriptoribus antiquis vim, potestatem, consilium notat. Haec eruditissime explicata aenas in Illustris Bergeri Strom. Acad. p. 380.

e) Obscuracionem Solis accidisse in plenilunio, constans est eruditorum opinio, quia Christus tempore Paschato supplicio crucis perfunctus est, quod semper in plenilunio celebrabatur. Vid. Wolfius in Curis Phil. ad Matth. XXVII, 45. Huertius in Dem. Euang. Prop. III, §. 8, 9. et Alethaeus Tom. I, p. 58.

Aemulus affuctos orbis non colligit ignes,
 Phoebi et noctis inops. Immiffis Hesperus vmbri
 Offundit, trepido tenebrofa crepufcula mundo,
 Post fe iterum pro nocte diem ductura fequentem.
 Terra fua compage tenax, terrore repenti
 Icta, cauernofas aperit cum murmure rimas,
 Vulneribusque fui fociat fua vulnera Regis.
 Durities laxofa perit, ceu fulminis ictu
 Disturbata iacet fcopulorum faucia moles.
 Tartara concuffu reteguntur, nigraque mundi
 Fundamenta patent. Tuus ille, o Maxime Iefu,
 Halitus, exfangui Tibi qui profugit ab ore,
 Exiit, et magni diffecit fragmina mundi.
 Ipfia fepulcrales laxant monumenta cauernas,
 Pallentes veniunt, referato carcere, Manes,
 Et mundo nigrante pauent; ita vbique tumultus,
 Multus vbique pavor, fimulacraque triftia mortis.

Quam mifera, et quantis comitata horroribus orbi
 Mors Tua, Chrifte, venit; talis conuerfio rerum
 Nunc quid inauditum docet eueniffe, nouumque.
 Succumbis morti ipfe Deus, fed victor ab illa
 Ceu Phoenix furgis, reuocafque a morte salutem,
 Sicque efflorefcit felix reparatio fecli. f)
 Crux Tua, Chrifte, quidem, foedum et miferabile lignum,
 Suffinet exfangues lacerati corporis artus,
 Hoftibus at noftris nunc illa morte fubactis
 Hac cruce conftituit Victoria fagra tropaeum. g)

Surge

f) Phoenix antiquis inftaurationis et aeternitatis fymbolum eft. Hinc Imperatores Chriftiani imperium per religionem Chriftianam quali renafcens haecque infigniunt in numis. Conf. Oifelius in Thef. Num. Sel. Tab. LVIII.
 g) Crucis Chrifti cum tropaeo comparatio fcriptoribus veteris ecclefiae vfitiffima

Surge, anime, ex tristi nunc carmine, pelle dolores,
 Et Domini fractas ex morte recollige vires,
 Excipiant tristes epinicia viuida Iesus.
 Exsulta, Natura parens, portentosa facestant
 Tristia, terrarum grauis ille relanguet horror,
 Et subtracta Dei gemitu lux splendeat orbi.
 Ille instaurator sanctae per funera pacis
 Dudum victrici clamauit voce: *Peractum est!*
 Iam nunc compositis rebus, nunc, sanguine Christi
 Profuso quaesita, redit pax laeta, suoque
 Cum Domino stabili conspirat foedere mundus. h)

Ipsa

tissima est, cum propter similitudinem, tum quia monumentum est victoriae Christi, quam ab hostibus humani generis, morte sua subactis, reportauit. Minucius in Octauio: *Tropaea vestra victricia*, inquit, *non tantum simplicis crucis speciem, verum et affixi hominis imitantur*, et Tertullianus Apol. Cap. 16. *crucis vocat inuestima tropaeorum*. Conf. Oisellus l. c. Tab. XCV, n. 7, 8, 9, 10, 11. Hinc scriptoribus Christianis in more positum, ut crucem vocent tropaeum. Eusebius de Vita Const. I, 28. nominat *σταυρὸν τροπαιοῦ*, item *τὸ εὐαγγέλιον τροπαιοῦ*, II, 7. Prudentius *κἀσταυρὸν*, IX, v. 82:

Solue vocem, mens, sonoram, solue linguam mobilem,
 Dic tropaeum passionis, dic triumphalem crucem.

Cacterum, quae de tropaeis sint digna notatu, collegit Iul. Caes. Bulegerus Opp. Tom. II. Cap. 3. de Triumpho, cui addi meretur Barthius ad Statium Tom. II, p. 628. Spanhemius de Vsu et praest. num. Tom. II, p. 220, seq. Illustriora erecti de caesis hostibus tropaei exempla sunt Aeneae apud Virg. Aen. XI ab initio, et Tydei apud Statium Theb. II, v. 704, seqq. Ponebantur tropaea, si fieri poterat, ad fortium herouum tumulos, teste Buleng. l. c. Inde si verum esset, quae quorundam fuit sententia, in monte caluariae, quo Christus cruci affixus est, fuisse sepulcrum Adami, in hoc etiam conueniret crux sacra cum paganorum tropaeis. vid. Bosius l. c. p. 493.

h) Sanguinis Christi intercessio restituit et confirmat vinculum amoris inter Deum et homines, quos ipsorum peccata a Deo diremerant. Hoc dudum veteres perspexisse videntur, cum Astraeam e terris recessisse propter hominum flagitia dicunt. Catullus Epith. Pel. et Thet. in fine:

Omnia fanda nefanda malo permista furore
 Iustificam nobis montem auertere Deorum.

Ipsa volans coelo niueis Victoria pennis
 Innectit nitido crySTALLINA sidera serpto,
 Sidera victoris Christi cinctura tropaeum. i)
 Iam video variis pictam Thaumantida gemmis,
 Nuncia quae pacis, diuini et amoris imago,
 Lucida per totas expandere cornua nubes,
 Atque crucem Christi nitido circumdare flexu.
 Ipsa Salus alto passu spatia per orbem
 Tempora mortali tribuit felicia genti.
 Mortales Tua, Christe, vident per funera vitam,
 Vinceris, vt vincas, et victus conteris hostes.
 Totius immanes Orci pius excipis iras,
 Ingentes hominum persers in corpore poenas,
 Et mortis quoque fata subis; sed visus inermis
 Hostibus, et cohibens diuini roboris arma,
 Inde per infidias exutos deprimis hostes
 Victor ouans, tantoque metu nos eximis omnes.
 Quid metuamus adhuc? Tua stat Victoria firma,
 Atque illam contra Stygius male sibilat anguis. k)
 Horrida Taenarii curuamina fracta colubri,
 Et post ablatum nunc facta innoxia virus,
 Symbola iam nostrae sunt indubitata salutis. l)

E

Nunc-

i) Tropaea in numis saepe a Victoria adstante coronata cernuntur, et in signis militaribus coronae laeuae sunt, quasi Victoriae sacris, qualem coronam in labaro conficiendo retinuit Constantinus, teste Eusebio de vita Const. I, 31. Similiter Christus in sacris litteris per perfections suas in cruce dicitur coronatus, Hebr. II, 9. De crucibus coronatis antiquitus sculpi vel pingi solitis agit Bosius, VI, 11.

k) Conf. Oisilius Tab. XV, 11, 12.

l) Serpentem et draconem salutis felicitatisque symbolum frequenter esse, docent veterum numi, cuius rei rationes affert Petrus Seguinus in Agathodacmone inter selecta eiusdem num. pag. 300. Inde figurae Aesculapii et Hygiae fere semper ornantur serpente, vt videndum in numo Pergamenorum apud Laur. Begerum Thef. Brand. Tom. II, pag. 694.

Nunce Tuis hominum peritit cruciatibus angor,
 Nec noxae mala culpa premit; timor ille timorum
 Maximus oppressus nunc Te moriente recessit.
 Morte paris vitam, victrices induit alas
 Permutatque breues lauris Libitina cupressus.
 Supplicium seruire Tuum est vindicta gementes
 Exsoluens homines, est crux Tua grande tropaeum,
 Nostraque libertas Tua fit victoria, Christe. m)

Quam bene concilias placatis Numina terris,
 Fundator pacis, domitor pallentis Auerni,
 Coelestis sponzor, reparator maxime mundi.
 Dum genus humanum profuso sanguine purgas,
 Iustitiaeque litas crucis ara; victima pendes
 Grata Deo, nostraeque locas monumenta salutis,
 Monstrorum exuias suffixo in corpore gestans.
 Constituant domito veteres ex hoste tropaea
 Vix genti paritura decus; Tua, Christe Redemptor,
 Crux recreat gentes, quotquot complectitur orbis.
 Heu! quanta premitur spoliolorum mole tropaeum
 Mundi damna ferens: antiqua labe grauatae,
 Et foeda nocui squalentes peste veneni
 Dependunt tunicae; Natura humana refertur
 His semper stringi tunicis, arctaque teneri;
 Impietas foedumque Scelus squalore situque
 Dicitur has crebros magis infecisse per vsus,
 At nunc ablutae rorant de sanguine Christi.

Parte

m) Subiecit has cogitationes animo numus Magnentii apud Oisei. Tab. LXXXVII, 8, vbi Victoria alata, et Libertas, sinistra manu virgam tenens, quae vindicta dicitur, adsunt tropaeo, illudque dextris apprehendunt; supra epigraphae: VICTORIA AVG. LIB. ROMANOR.
 Respicit hic numus deuictum a Magnentio Nepotianum, qui Romae imperium inuaserat, vt refert Zosimus Hist. Lib. 11, Cap. 43. De vindicta, qua serui manumittebantur, confer Rosini Ant. Rom. Lib. 1, Cap. 20.

Parte alia pendet clypeus, quem Noxa capeffit
 Ad furti tegumenta sui, quo protegit ora
 Si spectare Dei sacros timet anxia vultus;
 Aut si velocis, fugientia terga secutae,
 Declinare cupit lethalia spicula Mortis,
 Se tegit hoc clypeo; Suffixa hac casside Noxa
 Furta, dolos, mentisque malae conamina textit,
 Si celsa ceruice vagans, et fronte feroci
 Diuinae rupit quassata repagula legis;
 Hic inimica mali cernuntur spicula Ditis,
 Hic acies ignita perit, captiuoque cuspis
 Nil saeuum vel triste micat; Lethi horridus ensis
 Pendet, et innocuo placidus mucrone coruscat,
 Rore salutiferi tinctus spirante cruoris.

Sic nece, Christe, Tua prostratis vndique monstribus,
 Et Tecum exuias crucis alta ad robora tollens
 Sacra Deo peragis rotum placantia mundum.
 Ostendis spolia illa Patri sacrasque benigno,
 Humanamque illo commendas munere gentem. n)
 Discinctus nudusque crucis de stipite pendes,
 Sanguine cum vasti noxas pius eluis orbis,
 Exoluisque fidem, qua prima ab origine mundi

E 2

Tu

n) Triumphantibus Capitolium ingressi prius spolia hostium dedicabant, deinde coronam deponere in sinu Iouis, tandemque vota nuncupabant pro re Romana amplius conseruanda; vid. Buleng. de Triumpho Cap. 32. Ita Restitutor humani generis arma hostium, quae ipse sustinuit in cruciatibus suis, atque per mortem suam debilitauit fregitque, secum offert Deo, inque gratiam humani generis dedicat, atque certissimum victoriae suae testimonium edit, cum animam suam tradit in manus Patris coelestis. Digna profecto tanto victore vox est, cum in ipso conflictu etiam pro hostibus orat. Orat Patrem in terris, Ioh. XVII, et in throno maiestatis diuinae, Hebr. VII, 25, pro firmitate coetus sui, quem ipse fundauit in petra multo firmiore, quam rupis Tarpeiae gloria est, cui nunc

Tu Te obstrinxisti nostram curare salutem. o) Mos erat antiquis hostiles vrere praedas, Aut Matri sacrare Luae; p) Tu, Christe Redemptor, Destruis exutos hostes, stygiique furoris Exequias agis, ipse Tua sub morte triumphans; At sibi sacratas Clementia dia superne Prospicit exuuias, Christique cruore redemptum Absoluit mortale genus. q) Sic ipse salutis

Chri-

- o) Arma et spolia interdum, tropaci loco, congesta cremabantur. Eiusmodi crematio pertinebat ad sacra absolutoria et expiatoria, siue sic dicta piacula. Iis in sacris cum rei morbis, periculis, flagitiis absolui crederentur, etiam illos, qui caedem commiserant, a caede expiari mos erat. Sic Horatius Lib. II, Oda I, arma, quae ciuili bello in ipsa Romanorum viscera saeuierant, vocat

Nondum expiatis vncta cruoribus.

Cremabantur igitur arma hostilia a victoribus, vt caedes edita expiaretur; nam ignis omnia tollere et purgare credebatur, vt docet Vossius de Theol. gent. Lib. II, Cap. 63, pag. 643. Vt autem in omnibus sacris absolutoriis discingi moris erat, ita etiam Imperatores, cum praedam vrent, discingebantur, vt scilicet religione se solui ostenderent. Conf. Jul. Caes. Bulengerus Tom. I. Opp. Lib. II. adu. magos, Cap. 39. et Tom. II. de Tr. pag. 7.

- p) Cum praedae non solum in honorem Numinum bellicorum cremarentur, sed etiam vt expiaretur caedes, praecipuum numen, quod tali in sacrificio vocabatur, erat Mater Lua, quae purgationibus expiationibusque erat praefecta. Dicitur enim Lua a *lwa*, quod omnia soluat. Liuius Hist. Rom. XLV, Cap. 33. Caetera, inquit, omnis generis arma, precatur Matrem, Minervam, Luamque Matrem, et caeteros Deos, quibus spolia hostium dicare ius fasque est, ipse Imperator face subacta succendit. Sunt, qui Lunam Matrem legere malunt, inter quos est Dempsterus ad Rosin. p. 284; sed Lunam inter belli praefides habitam fuisse difficile est demonstratu. Acedit, quod Luna semper virgo habita sit, nunquam Mater dicatur. Verum est, Solem cultum esse inter numina bellica, vt patet ex inscriptionibus numerorum: SOLI INVICTO SOLI COMITI SOLI INVICTO COMITI, at de Luna eiusmodi monumentum non extat. Agunt de Lua Matre Vossius de Th. gent. Lib. VIII, Cap. 18, Buleng. de Tr. p. 9.
- q) Clementiae et misericordiae diuinae sacra sunt spolia per Christum parata. Haec enim vt nobis conciliaretur, per Christum eramus expiandi, qui contra Deum arma tuleramus iniustitiae et iniquitatis

Christus habet nostrae titulum, proprioque cruore
 Inscribit sacro laeta argumenta tropaeo. r)
 Sic quondam Othryades, fortis dux ille Laconum,
 Multiplici dudum confossus vulnere, turmis
 Orbatusque suis, hostilia congerit arma,
 Sanguinis inscribens sanie stillante tropaeum,
 Atque suos ditat, victor post funera, ciues. s)

E 3

Rara

r) Solus Christus saluus humanae titulum et gloriam sibi vindicat. Est enim causa salutis nostrae. Hanc salutem nostram assertam loquitur sanguis eius pretiosissimus, quo sacrum crucis tropaeum rubet. Et crucees, et tropaea suas habebant inscriptiones et titulos, quod docent Lipsius de cruce Lib. II, Cap. II, et Buleng. de Tr. p. 8. Inscriptio crucis continet causam supplicii et rationem, et Romanis vocatur titulus, quam vocant Iohannes XIX, 19. retinet, Matthaues vero *αἰχμή* nominat. Inscriptio vero tropaeorum ostendebat causam belli et victoriae breuibus verbis, ut est apud Virg. Aen. III, 288:

Aeneas haec de Danais victoribus arma.

Haec tropaei inscriptio Graecis vocatur *επιγραφή*, docente Buleng. l. c. qua voce apte vtuntur Marcus XV, 26, et Lucas XXIII, 38. Licet autem verba tituli in cruce Christi ignominiae causa a Pilato sint posita, ipso tamen inuito veritatem fatentur, cum per mortem adeo victoriosam non modo Iudaeorum, sed omnium, qui credunt, Rex factus sit Sospitator noster. Huius de tituli forma et literis plura videantur apud Nicquetum de titulo S. crucis, Lib. I, Cap. 6 et 7.

s) Hic Othryades memorabile exemplum ducis est, qui post mortem demum victoriam est adeptus. Cum enim Lacedaemonii et Argiui de dominio Thyres, ciuitatis cuiusdam, inter se dissiderent, conuentum est, ut vterque populus trecentos milites ad bellum mitteret, quo dissidium dirimeretur. Aequalis vtriusque gentis strages fuit, ita vt Lacedaemoniorum plane nullus, Argiuorum vero vix vnus et alter superesset. At dux Lacedaemoniorum Othryades multis acceptis vulneribus, adhuc leniter spirans, vi tamen mentis suffultus congerit Argiuorum caesorum arma, et Ioui *τοραυέχην* erigit tropaeum, et sanguine, qui e vulneribus manat, vsus inscribit: *Lacedaemonii victores contra Argiuos*. Post expirat, Lacedaemonique victores habentur. Haec appellatio τῶν *τοραυέχην*, quod obiter, sequioris aevi temporibus Imperatorum titulis accessit, vt docet Spanhemius de Pr. Num. Tom. II, p. 225. In eo igitur comparandus hic dux cum Assertore nostro, quod *paene a sepulcro victor vulnera gessit, vt digitis tropaeum inscriberet*, vt ait Seneca Suaforia II. Auctores huius historiae sunt, Plutarchus in Parallels Tom. II, p. 306, et Val-

Maxi-

Rara tropaeorum vidisti insignia templis
 Libera Roma, tuis, spoliis, et victor opimis
 Ter modo cella Iouis decoravit tecta Feretri; t)
 At tristi quae, Christe, locas in morte tropaei
 Vna strage notant victos, quos horreat orbis,
 Esse hostes, nam sunt aeternae signa salutis
 Nunquam iteranda Dei, nec restituenda, cruore. y)

Quis Tibi, Christe, queat centum post horrida magnus
 Bella triumphator socias coniungere lauros
 Aut laudes aequare Tuas. Tibi supplicat omnis
 Terra, suamque Tibi gaudet debere salutem.
 Et si, Christe, miser, merito spoliatus honore,
 Pessima dedecorum pateris; x) tamen inclytus ipse
 Exi-

Maximus Lib. III, Cap. 2. Conferatur quoque C. Bartheus ad Statium
 Lib. IV. Theb. p. 903.

t) Spolia opima dicta, quae dux exercitus, duce hostium sua manu caelo,
 referebat in curru triumphans, in aede Iouis Feretrii solenniter dedica-
 bantur. Huius autem rei tria tantum exempla liberae Reipublicae tem-
 poribus extant. Nam post Romulum, qui Aconem Caeninensium regem
 trucidavit, contigit tantum Cornelio Cossio, et Claudio Marcello,
 ut spolia opima referrent. Vtriusque triumphii monumenta in praec-
 laris gentis Corneliae et Claudiae numis extant apud Spanhemium
 Tom. II, p. 225. Lilius Hist. I, 10: Bina postea iure tot annos, tot bella
 opima parra sunt spolia; adeo rara eius fortuna decoris fuit. Propertius
 Eleg. IV, 11, singulari haec carmine exponit.

y) Spolia victorum a Servatore nostro hostium humani generis maxime sunt
 opima, sunt gloriosissima. Sunt enim prostrati hostes totius humani
 generis, hostes atrocissimi, et potentissimi, sunt prostrati omnes simul,
 ita ut Salus nostra sit in tuto. Quo igitur absolutior Christi victoria, et
 quo plenior salutis nostrae reparatio est, eo securior est libertas nostra,
 aeternam instauravit redemptionem cruore suo, Hebr. IX, 12, ideoque
 non quotidie vel centies repetenda est sine cruore. Arcus triumphales
 apud veteres dirui poterant, et reparari; at tropaea, quia Diis erant
 sacrata, neque diruere fas erat, neque restituere, si vetustate essent con-
 sumta, ut docet Bulengerus l. c.

x) Christo inter tot ludibria male sanorum hominum mortem victoriosam
 obcurti

Existis vindex hominum, mundique repertor,
 Imperioque Tuo victor Deus asseris orbem. y)
 Roma, caput mundi, conscendit culmina rerum
 Illorum virtute ducum, qui, paupere cultu
 Contenti, versare graues sueuere ligones;
 Sordida saepe redux coluit magalia victor
 Hesternae de frange calens, rurisque colonus
 Saepe sui oblatas fertur sumfisse secures.
 At Tu, Christe, ducum victorum nomina Victor
 Morte Tua, ceu nube, tegis; Tua gloria tanta est,
 Quantam non Oriens, non viderit Hesperus vnquam.
 Pax aeterna Tuo monstratur parta tropaeo,
 Inque fidem humana mundus cum gente receptus.
 Ipse triumphali tendens Tua brachia quercu, z)
 Metris geminum placidis complexibus orbem,
 Eoum ceruice tenes, vestigia lambit
 Hesperus, hinc Austrum laeua, dextra erigis Arcton, a)
 Nam

obeanti nihil aliud accidit, quam quod Imperatoribus Romae triumphantibus fieri solebat. Nam militibus, curram sequentibus, permittitur, vt, quibus poterant, cavillationibus triumphantis gloriam attererent. Notum est exemplum Iulii Caesaris apud Suet. in eius vita Cap. 49 et 51. Veniste Martialis VII, ep. 7:

Festa coronatus ludet conuicia miles.

Luculentius haec exponit Dempsterus ad Rosinum Lib. X, Cap. 29.

y) Meliore iure haec de Assertore nostro possumus affirmare, quam de Imperatoribus quibusdam Romanis, quos superbissimis saepe appellationibus onerabat assentatio. Illustris Spanhemius affert ex numis titulos: DEO ET DOMINO NATO Aureliano Aug. RESTITUTO DEO CONSERVATORI ORBIS, Tom. II, p. 484. DEO SERVATORI et DEO AVGVSTO Traiano; τῷ εὐθρῆι τῆς οἰκουμένης Neroni, p. 500. quem ad numum recte pronuntiat Spanhemius, illam appellationem vni vero et sacrosancto generis humani Seruatori Iesu Christo, minime omnium deterrimo principi et parricidae deberi.

z) E quercu fuisse crucem Christi, conuicit Lipsius Lib. III, Cap. 13, et e quercu etiam arma hostilia victores solebant suspendere, vid. Buleng. l. c.

a) Conf. Lipsius Lib. I, Cap. 10.

Nam Tibi tanta Tuo fundasti regna tropaeo,
 Quanta suis ripis vix ambiat Amphitrite,
 Hostibus atque suis, vacuae terrore, subactis,
 Innumerae veniunt Tua sub tentoria gentes.

Frustra magnanimum, multum mentita vetustas,
 Obiicis Alciden: rara virtute tremendus
 Fertur inauditos vagus exhaustisse labores,
 Et miserum monstris purgasse immanibus orbem.
 Sed, modo qui validis terras servauerat armis,
 Intus peste perit, claroque indigna tropaeo
 Arma, tot in bellis victricia, dantur in ignem
 Cum domino peritura suo: dolet anxius heros,
 Inclyta stipari miserando funere facta,
 Implet et insanis moriens clamoribus Oetam. b)
 At Tua, Christe potens, alieni casta cruoris,
 Nulla caede rubet victoria, sanguine victor
 Factus es ipse Tuo; nunquam versatus in orbe
 Exultas hominum spoliis, sed morte triumphans

Exuui-

b) Quam stupenda facinora Herculi suo tribuerint gentes, notissimum est ex scriptis veterum. Inde Hercules VICTOR et ΣΩΤΗΡ frequenter audit in numis, Thasiorum praesertim. Habetur pro Iosua ab Heretio, Dem. Euang. Prop. IV, §. 13, seq. fuitque inter eos, quos Assertori nostro pares virtute et factis fuisse existimabant pagani, et quorum meritis propositis existimationem illius opprimere conabantur. Multus est in laudibus eius Iulianus Imp. Orat. VII, illumque Servatorem mundi palam nominat: Ὁν (τῶν) Ηρωικῶν) ὁ μέγας Ζεὺς διὰ τῆς Προνομίας Ἀθηνῶν ἐπισήσας ἀπὸ Φύλακα τῆς Διὸς τάντην, ὅταν ἐξ ἄλλο προήμενος ἀντὶ τῆ κοσμοσυντήρια ἐφύττειεν; eius tamen gesta falsè perstringit Lactantius Inst. diu. Lib. I, Cap. 9. Tantis vero rebus insignis, totque spoliis clarus Hercules, ignobili et miseranda morte perit, quam describit Ouid. Metam. IX v. 161 seqq. Ipse apud Senecam Herc. Oet. Act. IV dolore efferatus exclamat:

Vbique me mors fugit, vt lethe inclyto
 Fortis carerem; perdidit mortem, heu mihi!
 Toties honestam, titulus extremus quis est?

Exuias ex morte refers. Quid inania iactas,
 Impieras, lignoque soles illudere Christi?
 Ille dolos populi, coniuratasque furentum,
 In sua fata manus vno prosternere nutu,
 Atque intentatam potuit praeuerrere mortem,
 Praepollens virtute Dei; sed maluit ille
 Turpes ferre crucis poenas, vt sanguinis alma
 Dona sui faceret toti communia mundi:
 Poneret ut tumidos elata Superbia fastus,
 Fata videns miseranda Dei, Dominoque dolenti
 Aegra suo melius confidere sciret Egestas. c)

Perfugium quondam miseris, et sientibus aram
 Hospitibus, propriamque tibi, Clementia, sedem
 Attica sacrauit pietas. d) Non ficta metallo
 Haec Dea, nec quadam spirabat imagine Numen,

F

Et

c) Lactantius Inst. diu. IV, Cap. 26: Dicat fortasse aliquis, cur, si Deus fuit Christus, et mori voluit, non saltem honesto aliquo mortis genere affectus est? cur infamī genere supplicii, quod etiam homine libero, quamuis nocente, videatur indignum. Primum, quod is, qui humilis aduenerat, vt humilibus et infimis opem ferret, et omnibus spem salutis ostenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles et infimi soleat, ne quis esset omnino, qui eum non posset imitari. etc. Cur vero crucis supplicium prae caeteris in se suscipere voluerit? ὁ Σωτῆρ, eius rei rationes varias cumulat Sagittarius in Harm. hist. pass. I. C. Parte II, Cap. 12. p. 829. seq. item Bohus I, 10.

d) Haec est celebris illa ara Misericordiae, quam Atheniensium ciuitas, mansuetudinis humanitatisque studiosissima, medio vrbis foro habebat. Sic enim Pausanias in Atticis p. 15 ed. Sylb. Ἀθηναίους δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἀθά ἔστιν, οὐκ ἐς ἀπαταῖς ἰατροῖα, καὶ Ἑλίας βωμός. Ὡ μάλιστα θεῶν, ἐς εὐδαιμονίαν βίον καὶ μεταβολῆς πραγμάτων ἐστὶ ἀφιλήμετος, μόνου τιμῆς Ἐλεῖαν νεανίαν Ἀθηναίω. Legi meretur elegantissima eius descriptio, quam habet Pap. Stadius Theb. XII, vers. 481 seqq. qui tamen non Misericordiam nominat, sed Clementiam, sane metri causa. A Romanis vero Clementiae aram dedicatam fuisse, legimus apud Tacitum Lib. IV. Annal. Cap. 74. Quae huius arae fuerit origo, quae fama, qui cultus, ipsi Stadi ductu fusc explicat Barthius Tom. III, p. 1504. cui iungi potest Vossius l. c. VIII, Cap. 14.

Et solis arae lacrymis, non thure calebant.
 Supplicibus commune sacrum, discrimine nullo
 Ire datum, quisquis confusus Numine vellet
 Delinire piis animi tormenta querelis.
 Dicitur ille locus semper celebratus egenis
 Coetibus, atque Deam nunquam spreuisse precantes;
 Tutius at possunt nunc ad Tua, Christe, tropaea
 Confluere, atque Tuo confidere Numine gentes;
 Totus es, o Iesu, clementia. e) Sanguine postquam

Huma-

e) Amplus hic differendi locus esset, si omnia ex descriptione arae Misericordiae in rem meam vellem conuvertere. Neque mireris, sacrum crucis tropaeum hic cum ara Misericordiae comparari. Praeterquam enim, quod arae saepius loco tropaeorum fuisse, teste Baleng. l. c. p. 9. talisque tropaei instauratio interdum cum hostiarum immolatione, sicutique erat coniuncta, tota armorum vel dedicatio, vel crematio nihil erat aliud, quam sacrificium, in gratiam victoriae, Numini cuidam bellico factum. Inde factum est, vt hac arae Misericordiae accommodatio-
 ne ob oculos ponere conarer, perpeffiones Christi in cruce non modo esse diuinae Misericordiae effecta, miseroque ac de salute sua anxios iurare, et recreare, sed etiam, triumphatis hac morte cunctis hostibus, regnum Christi exoriri missimum, quo Deus conciliatus sit humano generi, et quo Christus homines sanguine suo assertos ab atrocissimis hostium insultibus defendat. Nam qui Astertori suo adhaerent acerrime, qui victoriam Christi suam faciunt, qui sub signis eius militant, nullo amplius hostium metu confunduntur, nullo mouentur terrore, et in aeternae salutis spe placidissime acquiescunt. Spectant haec ad ea, quae Statius de ara Miser. pronuntiat:

vnde procul starent iraeque, minaeque
 Regnaque, et a iustis Fortuna recederet aris.

Plenae sunt sacrae litterae praedicatione misericordiae diuinae erga genus humanum. Dicitur a Paulo apparuisse *ἡ κενότης, καὶ ἡ φιλανθρωπία* Seruatoris nostri, qua saluos nos fecerit secundum misericordiam suam Tit. III, 4, 5. Huic conuenit, si ab eodem Christus dicitur a Deo constitutus *ἡσυχίαν*, Rom. III, 25. Hoc ad *ἡσυχίαν* cum vnicuique pateat aditus, ipse Christus ad sese vocat *πᾶς κωνίτης καὶ πικροθύμων*, illisque diuina solatia et leuamenta promittit. Simili modo Statius de ara sua afficit, illam a Dns positam locatamque fuisse, vt esset commune animantibus aegris
 Confugium.

Quem

Humani generis domuisti mortuus hostes,
 Deutos Tibi mitis amas, Tua signa sequentes,
 Sanguine non opus est, non largi munere thuris,
 Flecteris obsequio facili, lacrymisque dolentum;
 Illa Dei quondam Clementia, semina mundi
 Quae primum vultu digessit mixta sereno,
 Congeriem miserata rudem f); nunc illa benigne

F 2 Eri-

Quem ad locum egregie obseruat Barthius, intelligi homines cuiuscunque terrae aduenas, quali locutione vtatur Seruator in coelos efcensurus, cum omnem creaturam baptisandam iubet.

f) Loquor hic veterum more, non vero ex veterum sententia. Veteres chaos aeternum statuabant, nos ex saniore doctrina aliter edocemur. Quamuis enim illud meum non faciam, possum tamen hoc ex veterum opinione retinere, certoque modo applicare, quod Clementia Dei rudem molem, ante a se productam, ita disposuerit, vt omnes inde res efformaret. Credebant nimirum veteres, Clementiam esse virtutem omnium excellentissimam, qua mundus et productus fit, et adhuc gubernetur, quia haec virtus omnium esset moderatissima et maxime temperata, qua sine temperie neque quid effici, neque quid gubernari possit. Hanc ob rem a Claudiano dicitur Clementia maxima natu coelicolum, dicitur custos mundi; dicitur Iouis incolere zonam, quia Iupiter summa, omniaque moderans potestas credebatur; dicitur porro prima ebaos soluisse, primamque lucem produxisse, Lib. II de laud. Silic. v. 6. seq. Plura veterum loca suppeditabit Barthius ad Claud. p. 225 seqq. Haec, licet fabularum inuolucris conuestiantur, quodammodo tamen ad veritatem accedunt. Illud certe sane rationi est conuenientissimum, primum principium ex quo caetera originem trahant, debere esse tranquillam, placidum, sibi que ipsi consentaneum. Vbi enim est discordia, ibi nihil efficitur. Hanc itaque Clementiam Dei, quae prima mundia elementa produxit, atque digessit, dico quoque genus humanum midiferis suis eripuisse, pacemque inter Deum et homines conciliasse. Ipsa sic loquitur Scriptura S. 2 Cor. IV, 6, illum nempe Deum, qui in principio rerum prodire iusserit lucem e tenebris, illum quoque illustrasse animos Apostolorum, vt horum ministeris propagaretur cognitio Iesu Christi salutaris. Quemadmodum enim clementia sua, soloque desidia communicandae cum opificiis suis bonitatis suae adactus, effinxit homines, ita etiam misericordia sua illos saluos facit, propterea quod opificia manuum eius sunt. Diserte Clemens Alexandr. Strom. II, p. 392: *Θεὸς δὲ ὁ ἄριστός ἐστις ἡμεῖς πλάσας, τὰς κατὰ μέτρον οὐρανῶν προσηκόντας, ἢ ἄλλως*

Eripuit miseris homines Clementia fatis,
 Humanas miserata vices. l) Tua, Christe, reduxit
 Gaudia confectis nunc indulgentia terris;
 Mitis obaeratos soluisti sponfor egenos,
 Sanguinis atque Tui lenisti munere curas,
 Quae vario terrore genus mortale premebant,
 Flebile mancipium Ditis, Mortisque tributum.
 Nam cruce fixisti chirographa sacua trabali,
 Atque potestates, exutae viribus, Orci
 Clara tropaea Tibi, laetumque dedere triumphum, g)
 Quo nunc perfunctus, summi Capitolia coeli
 Ingressus, h) patriaque in maiestate verendus
 Exoras pro gente Patrem. i) Tibi curia tota
 Sanctorum procerum laetum pacana perorat:
 Vicit io! magnus victor, contriuit et hostes
 Iudaea de gente leo; k) sed turba per orbem,
 Quae pia, Christe, Tibi sacrauit pectora, gestit,
 Cum Paulo laetante canens; Vbi nunc tuus, o Mors,
 Est stimulus, quo nunc cessit tuus, Orce, triumphus? l)
 Omnes

ἡμῶν λέγω, ἡ φύσει, ἢ δυναμει τῆ εὐκείᾳ τῆς ἁγίας ἡμῶν, μέτρω δὲ τὸ ἔργον εἰναι
 τὸ θελήματος αὐτοῦ.

- g) Solatii plenissima sunt verba Pauli Col. II, 14, 15, vbi Christus dicitur
 τὸ κατ' ἡμῶν χειρογράφων sustulisse e medio, et affixisse cruci, exutaeque
 potestates ostentasse palam, atque in triumphum duxisse. Chirogra-
 phum illud cruci affixum ex antiquitate eruditissime explicat Ill. Berge-
 rus Strom. Acad. p. 780 seq. Spoliis, tropaeis, captiuisque antecedenti-
 bus longam duxisse pompam triumphantem, notum est, et pluribus expo-
 nitur a I. Caef. Bulengero de Tr. Cap. XXV, p. 48.
- h) Respicitur hic ad morem triumphandi, quo Imperatores Rom. Capitoli-
 um subibant, ibique Ioui supplicabant. Arator poeta Christianus cor-
 pus Christi caelo illatum tropaeum vocat Lib. I. Hist. Apost. v. 39:
 Ingressusque polum carnis comitante tropaeo
 Exuvias atrii rapiens de fauce profundi
 Lucis in aere locat.

i) Ebr. VII, 25.

k) Apoc. V, 5.

l) I Cor. XV, 55.

Omnes absorpsit felix victoria Christi,
 Dite licet frendente, minas; iam regna resurgunt
 Mitia, quae vultu Clementia temperat aequo.
 Pax agiles fert alta gradus, venit obuia Paci
 Iustitia, et roseis figunt sibi basia labris. m)
 Robore, Christe, Tuo victis immanibus Orci
 Praefidiis, nullo mundus terrore mouetur;
 Omnis Te populus Te natio cuncta celebrat,
 Et Tibi magnanimi sternunt diademata reges.
 Imperio crescente Tuo domat optima gentes
 Relligio fultas, et mansuetudo feroces. n)
 Te nouit populus Phoebos lustratus Eoo,
 Diues Arabs, Indusque niger, Nabathaeaque regna
 Thuris odoratis adolent Tibi messibus aras;
 Te Tartessiaci veneratur littoris hospes,
 Quisque colunt niuibus Tanaim spumantibus auctum,
 Exiguoque bibunt nascentem gurgite Nilum.
 Mansuescit feritas, refugus Te Parthus adorat
 Et Geta, Massagetes exsanguia pocula miscet,
 Atque salutare trepido bibit ore cruores. o)

F 3

Vi-

m) Pl. LXXXV, 10, 11.

n) Lactantius de Mort. Perf. Cap. III: Nullus erat terrarum angulus tam remotus, quo non religio Dei penetrasset; nulla denique natio tam feris moribus viuens, ut non suscepto Dei cultu ad iustitiae opera miseretur. Hinc Prudentius Praef. in Symm. Paulum vocat praeconem Dei

qui fera gentium

Primus corda sacro perdomuit stilo.

o) Quanta iam a primordiis suis incrementa cepit ciuitas Dei, testis esse potest Irenaeus adu. Haer. Lib. I, Cap. 3. vbi varias disiunctasque maxime ecclesias nominat. In primis vero audiendus Iustinus M. in dial. cum Tryph. p. 345: 'Ουδέ ἐν γὰρ ὅλως ἐστὶ τὸ γένος ἀνθρώπων, εἴτε βραβάρων, εἴτε Ἑλλήνων, εἴτε ἀπλῶς ὀνομασθέντων προσαγορευομένων, ἢ Ἀμαζοβίων ἢ αἰκίων καλλιμαίων, ἢ ἐν σκηναῖς κτηνοτροφῶν οἰκούντων, ἐν αἷσι μὲν διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν παυροδύτων ἔχει ἰσχὺν καὶ ἰσχυρισμὸν τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων ἡγορούντων.

Vidit, Christe, Tui victricia signa tropæi,
 Vidit, et obstupuit, perculsis gentibus, orbis.
 Affulget, regnante die, crux aurea coelo, p)
 Dum castris positus expectas prouidus hostem,
Constantine, tibi, tanto splendore coruscans,
 Quanto non radiat variata coloribus Iris.
 Insignis titulus circum coeleste tropæum
 Fulget: *In hoc vinces*. Vicisti! Maxime Caesar,
 Atque tibi cessere hostes, idolaque Christo, q)
 Mox cruce signatum labarum vexilla cohortum
 Sub Christo victura regit; r) stupere verenda

Signa

p) Autores historiae huius praecipui sunt Eusebius de Vita Const. Lib. I, Cap. 28, Socrates Lib. I, Cap. 2, Sozomenus I, 4. Demonstrat sane Seruator noster fulgentissimo hoc crucis signo, se etiam regnorum terrestrium, victoriarumque largitorem esse, cuius rei plura quoque exempla in sequentibus adduxi. Sunt quidem non pauci, qui rem totam in dubium vocare ausi sunt, e quibus est Oisilius iam saepius citatus p. 463, qui historiam hanc ad fabulas pie confictas amandat, eam vero veritati suae restituit Ill. Bergerus in Strom. Acad. p. 365.

q) Mirum, quantum post vindicatam religionem Christianam et imperii Romani felicitas, et ecclesiae ab externis hostibus securitas sit stabilita. Nam Maxentio, Maximino, Licinioque feliciter profligatis, ipse solus imperium obtinuit Constantinus, et quiete administruit, aliis quoque subinde victoriis inclutus, vnde magnificentum nomen *debellatoris gentium barbararum* meruit, quod est in numo apud Laur. Begerum Thef. Br. Tom. II, p. 800. Superatis igitur hostibus suis, quietem, qua ipse perfruebatur Constantinus, indulsit quoque ecclesiae, quae tum sane reuirefcere videbatur. Quam studiose, licet lenibus initio remediis, animos paganorum emendare, Christianamque religionem amplificare conatus sit, legere poteris in dissertatione, quam Cel. Io. Guil. Hofmannus, admirabile olim Academiae nostrae fidus, habuit de *Ruina superstitionis paganæ*, §. 2, 3. Hinc offusi in Constantini depraedicationem sunt Christiani scriptores. Eusebius de vita Const. I, 41 refert, omnes Romanos post victoriam Constantini quodammodo respirare vifos, καὶ τὴν βίαν πάλιν γενναίως μεταίχθον. Inde est, quod in quibusdam eorum temporum numis conspiciatur Phoenix radiato capite, sphaerae insitens, cum inscriptione: FELIX TEMPORUM REPARATIO.

r) Labarum erat praecipuum totius exercitus signum; successerat enim in locum

Signa truces aquilae, quae quondam triste gementem
 In ligno Dominum fastu cinxere minaci.
 Saepius experta est diuini facta tropaei
 Obfistens acies; sensit Maxentius audax,
 Muluius exceptum Tiberis cum voluit in undas, s)
 Sensit et Eugenius, crudelia bella minatus
 Theodosio; sed vota Deus ducis anxia firmans,
 Prouocat armatas hiemes, quae missa citatis
 Tela iuuant animis, contraque effusa repellunt
 Auctores caesura suos. t) Crucis hocce tropaeo
 Romanum florere putans Heraclius orbem, v)

Vin-

locum vexilli Imperatorii, quod ab antiquissimis temporibus Romano-
 rum exercitibus praefuit, Imperatorisque nomen gessit. Conf. Valefius
 ad Sozom. p. 99. Bosius l. c. p. 627. seq. Lipsius Lib. III, de Cruce Cap.
 15. Plura non fuisse, praeter vnum, in exercitu quolibet labara, colligo
 e verbis Prudentii Lib. II in Sym. v. 712:

- - cecinare tubae, prima hasta dracones

Praecurrit, quae Christi apicem sublimior effert.

- s) Vid. Euseb. H. E. Lib. IX, Cap. 9. et de vita Const. I, 38. Socrates I, 2.
 Lactantius de Mort. Perf. Cap. 44. Prudentius in Symm. I, v. 482.
- t) Felicitis admirandique huius praelii testimonia cumulat Barthius ad Clau-
 dianum de IV Conf. Hon. p. 509 seq.
- v) Heraclius bellum Persicum, sub Phoca infeliciter plerumque gestum,
 tandem bona fortuna finit, paceque facta cum Siroe, Cosrois filio, cru-
 cem a Persis Hierosolymis ablatam recuperavit, locoque suo restituit.
 Vid. Cedrenus Annal. p. 344. Fuit forsitan haec illa crux aurea, lapidi-
 bus pretiosis ornata, quam Theodosius II cum multa pecunia ad Iuena-
 nem, Episcopum Hierosolymitanum, misit, vt in monte caluariae fige-
 retur, referente Cedreno, ad annum 420. Nam crux ab Helena inuen-
 ta Hierosolymis non mansit, et in varias terrarum partes abiit, teste eo-
 dem Cedreno, atque, si crux a Persis recuperata, fuit ea, quae ab Hele-
 na inuenta est, non video, cur Persae gentiles in seruando crucis ligno
 ignobili fuerint tam tenaces, vt post longum et difficile bellum demum
 redderent. Extat numus eximiae magnitudinis, hanc victoriam Hera-
 clii representans, prolatusque a Lipsio, Bandurio, Oisclio, qui eundem
 pro minus genuino habet. Eius effigiem et exemplum ne hic descri-
 bam

Vincit Achaemenium Siroem felicibus armis,
 Palladiumque illud repetens post foedera pacis
 Restituit Solymis, infueto more triumphans.
 Triste quidem signum, et foedae nota fordida poenae
 Crux tibi, turba, fuit, sacris operata profanis; x)
 Huius saepe tamen manifesta potentia signi

Eni-

bam, angustis prohibeor. Alium vero, nec minus egregium, avertit Spanhemius, de Pr. Num. Tom. II, p. 639. Conspiciuntur hic Heraclius, eiusque filius Constantinus, sedentes, quorum inter capita crux; supra legitur: ERACLIVS ET ERA. CONST. PP. AVG.; in parte altera est crux supra globum et basin erecta, cum memorabili inscriptione: DEVS ADIVTA ROMANIS, ex qua apparet, quantum praesidii posuerit Heraclius in Christo cruci affixo. Imperatores quoque Christiani figura crucis imaginibus suis addita indicare voluerunt, se per fidem in Christum crucifixum imperio esse potitos. Sic enim Suidas, in voce Iustinianus: ἱστος τῆς ἰαυτῆς ἐκόνια ἐπὶ κλῖνος ἐφ' ἑσπερ. καὶ τῆ πᾶν ἀγνοεῖ καὶ φέρει σφάραν, ἡμπασητός τὸ σταυρὸν ἐν αὐτῇ ἡμπασηστός, αἰ δὴ τῆς αἰς τοῖς σταυροῖς κτίσας τῆς τῆς ἡγεμονίας ἡγεμονίας. Paria de Constantino refert Eusebius de V. C. Lib. III, Cap. 49.

- x) Impietas pagana, quae in Christianos desaeuiebat, tum multa conquiebat furoris sui nutrimenta, tum praecipue in hoc agitabat acerbatis viris, quod Christiani hominem colerent cruci affixum. Hoc genus supplicii cum omnium turpissimum, Christianos vero abiecti animi homines arbitrantur, illos tantum *crucicolas* appellabant. Inde factum est, ut Apogetae crucem inprimis contra paganos defendendam putarent. Tertullianus Apol. Cap. 16: *Sed et, inquit, qui crucis nos religiosos putat, consecratus eris noster*, etc. Minucius Felix loco supra annot. Iustinus Apol. II. Iniquissima sane haec paganorum erga Christianos fuit cautilatio, cum atrocissima supplicia de eorum Diis sumta passim legamus, ut demonstrat Huetius in Quaest. Aln. Lib. II, Cap. 19. Adonin Proferpina, Cupidinem Heroides in crucem egere: Asbolum, vetustum heroa, ab Hercule cruci affixum memorat antiquum epigramma apud Philostratum in Heroicis, citante I. A. Fabricio Bibl. Gr. Tom. I, p. 11. Licet quoque crucis supplicium antiquis esset infame, non tamen eorum philosophi hoc indignum censabant viro iusto et honesto, si eius virtus inde fieri posset clarior. Lactantius Lib. VI, Inst. diu. Cap. 17, hunc nobis egregium Senecae locum seruauit: *Hic est ille homo bonus, qui sine toto corpore tormenta patienda sunt, siue flamma ore rapienda est, siue exrendendae per paribulum manus, non queritur quid pariat, sed quam bene.* Fustus hoc de argumento differentiam videas Kortholtum in Pag. Obtr. Lib. II, Cap. VI, et VII.

Enituit, cum sacra cruci cessere Deorum,
 Extaque sollicitus turbata refugit aruspex; y)
 Hostiles tremuere acies, aduersaque signa;
 Signo vrgente crucis, pauidis fugere manipulis. z)
 Ipse Deus praesens quo numine bella secundet,
 Marce, probas, medio belli discrimine victor. a)

Emo-

y) Afferit haec Lactantius Lib. IV Inst. diu. Cap. 27. indeque multus est in laudibus crucis factisque enarrandis Eusebius, Orat. de laud. Const. Cap. 9. vbi inter alia signum crucis vocat flagellum daemionum. Exempla afferunt Lact. de M. P. Cap. X, Prudent. Apoth. v. 460 seq.

z) Docent hoc tum insignes victoriae, quas Constantinus de hostibus suis reportauit, simul ac sub signis Christi militare inciperet, tum etiam alia exempla. Saepius vbi inclinare acies inciperet, obiecto hoc signo restituebatur, cuius rei fides fit penes Eusebium de V. C. Lib. II, Cap. 7, et 16, Sozom. Lib. I, Cap. 4. At inepta sunt, quae asserit Bosius de Tr. Cr. Lib. V, Cap. 12, p. 498: *In quorum, inquit, numismatum (quae signa Romana repraesentant) consideratione Christiano more argumentari libet, non esse, cur miremur, quod Romanus populus tot mari terraque victorias adeptus sit, atque orbem terrarum paene vniuersum suo subegerit imperio; cum exercituum et classium suarum vexillis iniunctum et triumphale crucis signum deferret.*

a) Quados, qui cum Marcomannis, aliisque vicinis populis in Romanos surrexerant, feliciter profligauit M. Aurelius Imp. Quam graue hoc bellum Romanis, quamque gloriosum Aurelio fuerit, docet Iul. Capitolinus in eius vita Cap. 17, *Contra Germanos, inquit, res feliciter gessit; specialiter ipse bellum Marcomanicum, sed quantum nulla vquam memoria fuit, tum virtute tum etiam felicitate transiit.* Inde non mirum, quod hodiernum tot numi extent hanc victoriam testantes. Vid. Oiscl. Tab. XXV, n. 5, 6, 7, 8, 9. Tantis vero sitis penuriaeque calamitatibus, locorumque angustiis premebatur exercitus Romanus, vt sine dubio periisset, nisi Deus affuisset ex machina. Tempestas enim exoriebatur fulminibus imbribusque grauis, Quados delens, Romanos resciciens. Adscribunt hoc pagani scriptores vel carminibus magorum quorundam, vel precibus ipsius Imperatoris; vid. Lampridius in Elag. Cap. 9. Capitolinus in Marco Cap. 24. Claudianus de VI Conf. Hon. v. 348; at Christiani scriptores referunt ad preces Christianorum legionis Melitenae, Xiphil. LXXXII, p. 805, Tertull. Apol. Cap. 5. Eusebius Hist. Eccl. Lib. V, Cap. 5. E recentioribus cum patribus sentit Herm. Witfius in Diatr. de leg. Iulm. eiusdem Aegyptiacis annexa, contrarias vero partes tenent Io. Clericus in Hist. eccl. duorum priorum sec. ad annum CLXXXIV

P-744

Emoritur calidis sitiens exercitus aruis,
 Milite versutus languente superuenit hostis;
 Nec mora; laeta redit virtus; hostisque fugatur;
 Denfantur piceae late super agmina nubes
 Hostibus exitium, Romanis dona ferentes;
 Fulmina miscentur telis, ambustus oberrat
 Quadus, et aethereos fugiens non effugit ignes.

At quid gens tumidas tollis Iudaea saliuas,
 Atque cruci vesana parans ludibria, Christo
 Insultas, veluti victo? Sed vicit! et arces
 Destruxit Solymas; toto nunc orbe vagaris
 Occiso ceu fratre Cain. Diuina tuorum
 Quondam facta ducum peperit fiducia Christi
 Victicrisque crucis: b) Moses cum brachia tendit,
 Succumbit pugnax Amalec: c) fugat hostica feruis
 Agmina tercentis Abraham: d) fraenante fugacem

Cum

p. 744. et Daniel Larroquanus in diatr. de leg. fulm. Aduersarius Mat-
 thiae Larroquani adiuncta. Memoriam huius victoriae conseruat adhuc
 columna Antoniniana Romae superstes. Ad hanc quoque respexisse mi-
 hi videtur Corippus Africanus de laudibus Iustini II, Lib. III, v. 341:

Gens quaecunque ausa est Romana laceffere signa,
 Horruit extinctas inopino fulmine turmas.

b) Inueterata veteribus Christianis est persuasio, crucem Christi antiquis tem-
 poribus saepius fuisse adumbratam. Non ergo mirum, illos sere in o-
 mnibus gestis factisque temporum V. T. crucis aliquam speciem inueni-
 re. Sic Prudentius *negi* s. p. v. 629:

CruX praenotata, crux adumbrata est prius,
 Crucem vetusta combiberunt secula.

Verum est, Patriarchas, aliosque antiquissimae ecclesiae viros, multa ad-
 miranda gessisse fide in Christum venturum, vt ipse Paulus docet ad Ebr.
 XI. hoc tamen non contenti Patres ecclesiae, vbicunque inuenire pote-
 rant aliquam crucis speciem, huic virtutem illam adscribebant.

c) Hoc de facto admirando loca patrum ecclesiae collegit Iac. Bofius l. c. III, 10.
 d) Ingeniosa sunt, quae hic affert Clemens Alex. Lib. VI Str. p. 656. Dicit, in
 numero hoc C C C X V I I I (tot enim seruos Abrahamus contra regulos
 misit)

Cum Luna Phoebum Iosua, quid maius habetur? e)
 At tibi corda rigent monitis inperuia sanis.

Nostra tamen Pietas, sancto succensa calore,
 Christe, Tuo cordis sacraria vouit honori,
 Et spolia humani generis direpta tyrannis
 iam memori sub mente colit, monumenta triumphi
 Semper amanda Tui, nullisque abolenda periculis f)
 Munera tanta Tibi, quis, Christe, redhostiat vnquam;
 Hostia qui factus pro nobis, morte salutem
 Orbi restituis; Non, si frondosa coronas
 Dodonae querceta darent, si diues odorum
 Fragrantes meteret felix Panchaia messes;
 Tot meritis vnquam digni referentur honores,
 Ingentis per Te seruatis ciuibus orbis,
 Affertisque polo. Sic nullis quassa malorum
 Nostra salus stat firma minis; victricia letho
 Parta tropaea Tuo nobis armaria praestant, g)

Robore

miser) si graecis litteris scribatur, contineri et crucis figuram, et nomen Iesu; hae enim sunt litterae T. I. H., Significari igitur, eos fuisse Abrahami domesticos et coniunctos, quae eandem salutem sperauerint, atque confugisse ad signum Domini, in eiusque nomine pugnasie. Conf. Bossius III, 20.

e) Sedulius in carmine paschali I, v. 152:

Iam tunc famulata videbant
 Sidera venturum, praemisso nomine, Iesum.

f) Respicitur hic ad morem Romanum, quo arma hostibus crepta domi postibus affigi, aut in tricliniis suspendi solebant, quae dimouere, vel reficere nulli, ne nouo quidem domus possessori, fas erat. Atque ita debebant esse incitamento, vt gloriam maiorum ne desererent, omni potius conatu asequi studerent. Conf. Dempst. ad Ros. Lib. V, Cap. 28, et Buleng. de Tr. p. 2.

g) Hostium nostrorum, per mortem Christi non solum vires sunt fractae, sed nos etiam virtute diuina, remedii que salutatis, tanquam armis, instruimur, qui sub Christi signis militamus. Describitur haec Christianorum

Robore quae firment animos: thorace decore
Iustitiae tegimur, mitis de munere Christi;
Accipimus fidei clypeum, qui spicula Ditis
Feruida sustineat, virtutis cingimur ense,
Armamur galeaque spei, post vltima tandem
Fata triumphali dabitur fulgere corona.

At Tu, Christe, potens Vindex, Spoliator et Orci,
Pacis et aeternae Reparator, cerne, laborans
Quantis iactetur Germania tota procellis,
Cerne armis inter se se concurrere gentes;
Vix regio terrore vacat, totamque Gradiui
Europam cinxere faces. Quonam vsque furore
Effraeno patrias bacchentur bella per, oras?
Fac, redeat pacata quies; quique omnia vincis,
Qui Mortem superas, qui formidata draconis
Inferni pede colla feris; nunc vince, feroces,
Vince potens animos; redeat Concordia felix,
Et populos adamante liget, collectaque vires
Ipsa suis pellat Germania finibus hostes.
Te solum oramus, nam post diuina tropaea
Vltro terrestres subeunt Tua fraena Triumphii.

πανοπλία a Paulo Eph. VI, 10, quem imitatur Ignatius Epist. ad Polyc. p. 14. edit. Voss. Ἀρίσκειν ὡς στρατιώτης, ἀφ' ἧ καὶ τὰ ὄψανα κομίζεσθε· μέντοι ἡμῶν δεξιῶτες ἰσχυροῦν τὸ βαπτισμα ἡμῶν μέντοι ὡς ὅπλα, ἡ πίστις ὡς περὶ κεφαλῆαι, ἡ ἀγάπη ὡς ὄστρον, ἡ ὑπομονὴ ὡς πανοπλία, τὰ δεξιῶτα ἡμῶν τὰ ἔργα ἡμῶν, ἢ τὰ ἀκκιπτα ἡμῶν ἕξια κομίζεσθε. Hic locus a multo reddi potuissent. At vero sunt insignia e re militari et iure Romano segmenta, beneque ad rem sacram applicata. Neque etiam talia a stilo Ignatii sunt aliena, ut probe indicat Vossius ad ep. Ignat.

VITENBERGAE
PRELO EPHRAIM GOTTLB EICHSFELDI
ACADEMIAE A TYTIS.

ULB Halle
005 458 439

3

Berger, J. W. v. 16
4,14

PIETAS PARASCHEVASTICA
IN
SUPREMA
SERVATORIS
IN CRUCE
MORIENTIS

VITTEMBERGAE
MDCCLXVI

1746